Tomris Uyar

Dizboyu Papatyalar

ÖYKÜ

YKY

DİZBOYU PAPATYALAR

Tomris Uyar (İstanbul, 15 Mart 1941 - 4 Temmuz 2003) İlkokulu Taksim'deki Yeni Kolej'de (1952); ortaokulu İngiliz High School'da (1957); liseyi Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde (1961) okudu. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne bağlı Gazetecilik Enstitüsü'nü bitirdi (1963). 1987'de Boğaziçi Üniversitesi'nde Çağdaş Öykü ve Türk Öykücülüğü adıyla seçmeli bir ders verdi. *Papirüs* dergisinin yayınına katıldı, İngilizceden altmıştan fazla kitap çevirerek Türkçeye dünya yazınından yapıtlar kazandırdı. *Yürekte Bukağı* ile 1980, *Yaza Yolculuk* ile 1987 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı; *Güzel Yazı Defteri* ile 2002 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü kazandı. 2011'de 70. yaşı dolayısıyla Mimar Sinan Üniversitesi'nde bir sempozyum düzenlendi.

Yapıtları

Öykü: *İpek ve Bakır* (1971), *Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi* (Nedim Günsür'ün resimleriyle, 1973), *Dizboyu Papatyalar* (1975), *Yürekte Bukağı* (1979), *Yaz Düşleri / Düş Kışları* (1981), *Gecegezen Kızlar* (1983), *Dizboyu Papatyalar* (Toplu Öyküler, 1984), *Dön Geri Bak* ve *Rus Ruleti* (Toplu Öyküler: 2 cilt, 1985), *Yaza Yolculuk* (1989), *Sekizinci Günah* (1990), *Otuzların Kadını* (1992), *İki Yaka İki Uç* (Gençlik Öyküleri: Seçmeler, 1992), *Aramızdaki Şey* (1997), *Güzel Yazı Defteri* (Ali Arif Ersen'in resim ve fotoğraflarıyla, 2002), *Metal Yorgunluğu* (Haz.: Handan İnci, Doğan Kardeş Seçme Öyküler, 2009), *Bütün Öyküleri* (Delta, 2014).

Düzyazı: *Gündökümü 75* (1976; eklemeler yapılarak *Sesler, Yüzler, Sokaklar* adıyla 1981'de, *Gündökümü (1975-1980): Bir Uyumsuzun Notları,* adıyla 1990'da yeni basımları yapıldı), *Günlerin Tortusu: Bir Uyumsuzun Notları* (1985), *Yazılı Günler (1985-1988)* (1989), *Tanışma Günleri / Anları (1989-1995)* (1995), *Yüzleşmeler: Bir Uyumsuzun Notları (1995-1999)* (2000), *Gündökümü: Bir Uyumsuzun Notları* (2 cilt toplu günlükler/yazılar, 2003), *Kitapla Direniş: Yazılar, Söyleşiler, Soruşturmalar* (Haz.: Handan İnci, 2011), *Aşkın Yıpranma Payı: Elele Dergisindeki Yazılar ve Söyleşiler 1976-1985* (Haz.: Handan İnci, 2015), *Bütün Yazıları* (Delta, 2016).

Tomris Uyar'ın
YKY'deki kitapları:

İpek ve Bakır (2002)
Güzel Yazı Defteri (2002)
Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi (2003)
Gündökümü, Bir Uyumsuzun Notları I (2003)
Gündökümü, Bir Uyumsuzun Notları II (2003)
Yürekte Bukağı (2004)
Dizboyu Papatyalar (2004)
Gecegezen Kızlar (2005)
Yaz Düşleri Düş Kışları (2005)
Otuzların Kadını (2005)
Sekizinci Günah (2005)
Aramızdaki Şey (2006)
Yaza Yolculuk (2006)
Kitapla Direniş (2011)
Bütün Öyküleri (Delta, 2014)
Aşkın Yıpranma Payı - Elele Dergisindeki Yazılar ve
Söyleşiler 1976-1985 (2015)
Bütün Yazıları (Delta, 2016)

Doğan Kardeş
Metal Yorgunluğu - Seçme Öyküler (2009)

TOMRİS UYAR

Dizboyu Papatyalar

Öykü

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 2014
Edebiyat - 594

Dizboyu Papatyalar / Tomris Uyar

Kitap editörleri: Bedirhan Toprak, Pınar Çelikel

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Mas Matbaacılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Hamidiye Mah. Soğuksu Cad. No: 3 Kağıthane / İstanbul
Telefon: (0 212) 294 10 00 • e-posta: kitap@masmat.com.tr
Sertifika No: 44686

1. baskı: Okar Yayınları, 1973
2. baskı: Adam Yayınları, 1982
3. baskı: Can Yayınları, 1990
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Mart 2004
11. baskı: İstanbul, Temmuz 2020
ISBN 978-975-08-0765-0

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2015
Sertifika No: 44719

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
facebook.com/yapikrediyayinlari
twitter.com/YKYHaber
instagram.com/yapikrediyayinlari

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İÇİNDEKİLER

Hakların En Güzeli • 7
Emekli Albay Halit Akçam'ın İki Günü • 13
Yaz Suyu • 29
Şen Ol Bayburt • 37
Dizboyu Papatyalar • 45
Ömür Biter Yol Biter • 56
Limanda • 62
Aykırı Dal Üstüne • 73

Hakların En Güzeli

Hüseyin'e

O kadar yalnızdık ki canım ablam, bir gök parçası vardı baktığında, bir küçük tarla, bir de ablamla ben. Allahı boşver. O gözetse serçeleri gözetir kış günleri yem bulduraraktan ki bize yaramaz. Hiçbir zaman serçe olmadım ki canım ablam, gözetilmedim ki. Kopardım aldım evelallah. Her şey karşılıklı olmalı.

Canım bırak oynasın çocuk, ırgalama. Güzel oğlan doğurmuşsun eline sağlık. Bırak vursun topa gönlünce. Koşuştursun. Yıkarız yüzünü demli çayın suyuylan, bol soğuk su içiririz. Bir şey olmaz, kulak asma sen. Ferah tut içini. Çök şöyle bir köşeye.

Yok yok, çimenlere değil. Bekçiyle belaya girer başımız. Diyorsun ki sen, şimdi bekçi gelirse falan, diklenirim diyorsun. Derim ki, diyorsun, çimenler bakımsız, su bile verilmemiş bunlara, sahip çıkılmamış; yani kimse bunlara, çimen diyemez ki oturamayayım, diyorsun. Bilirim çökersin sen toprağa canım ablam. Yaraşırsın da. Ama anlamaz bu dürzüler. Ne diye konuştuğuna şaşmaktalar benlen. Çünkü biz evelallah bilirsin. Taksim'den başlamacasına bütün Beyoğlu'nda, meyhanelerde, (sözüm meclisten dışarı) kerhanelerde, sazlarda, pasajlarda, diskoteklerde, sonra uzun saçlı oğlanların dadandığı yerlerde hepten biliniriz. Gelgör, yaş kırkı buldu. Kocadık. Çay işi ondan. Yani yaşlandım diyerekten. Yoksa şu yangelen heriflere, nursuz kocakarılara çay koşuşturmalar, azara alışmalar, susmalar, bekçiyle hır çıkarmamalar, gidip belediyeye köylülük oynamalar... Sırf şu işi bana bıraksınlar, şu büfeyi.

Dilekçe mi dedin? Kimin iyi hal kâğıdı? Kimin yeri yurdu?

Çocuksun be ablam. Köylülük oynamak daha kolaydır. Neden dersen: Deviriyorum kasketi memurların önünde, ellerimi kavuşturuyorum. "Çok yoksulum," diyorum, "bakın çoraplar da delik."

Bunlar köylüyü öyle başka sanırlar ki kendilerinden, öyle ayrı sanırlar ki ablam, şaşırıverirler karşılarında görünce. Hoşlanırlar bir çeşit diyeyim de anla. Oyalanırlar yani. Bilmezler ki bir elime geçseler. Şu iş bir bitse...

Elbet çayla olmuyor bu üstbaş, şu takım elbiseler. Boşuna geçinmiyoruz şu dünyada. Yaşayıp da... O yüzden diyorum ya, ömrümüz kısa olsun daha iyi. Trafik daha az aksar biz olmazsak, arabalılar da daha az çekinir. Yırtına bozula düzelecek bu dünya ama biz yetişemeyeceğiz nasılsa.

Ha bak, ayağım kokuyorsa hoşgör; yıkasam da aynı çorabı giymemdendir. Ve aklında bulunsun, çorabın içinde bir on kâğıt vardır hep. Ölürsem, hesabı görmeden gitmeyeyim diye. Bak bu çok önemli, anladın mı? Hesap başkadır, haraç başka. Şimdi sana şurada bir çay ısmarlayayım kendi cebimden, o çay benim olsun hiç değilse. Dokunma. Koy paranı cebine. Yürekten kopan bir şeyimiz kalsın bırak.

Evet iyi bildin. Hep kapalı yere veririm sırtımı otururken. Tezgâha, varsa. Çünkü çok tattık arkadan gelen serseri kurşunları, çok gördük sarhoşluk numarasına vurup bıçağı geçiriverenleri insanın ciğerine. Alışınca kolaydır inan. Zorlu yıllardan kalma bir alışkanlıktır, gelir kendiliğinden yerleşir yüreğine yüreğine. Herifler haklı çünkü. Adam vurmaktan on yıl yatana kim iş verir çıkınca? Ama biz de haklıyız. Yani yaşayacağız.

Bak, dinlemiyorsun gene. Gözün oğlanın üstüde hep. Sal diyorum, dinlemiyorsun. Dinlemezsin, çünkü tekin kadın değilsin sen. İlk gördüğümde anlamıştım (hani ağabeyim-

le gelmiştiniz). Canım sıkıldı dedin, oturdun yanıma. Şimdi benimle çay içiyorsun; çağırıyorsun tezgaha, yok bira ısmarlamakmış. İşemeye kalksam, kaptırmıyorsun yerimi başkalarına. Yani rahatını kaçırıyorsun şu dürzülerin, şu hanım evlatlarının.

Biz iki çeşit biliriz kadınları, rahat ederiz; orospularla hanım hanımcık olanlar. Orospuları iyi tanırım bak. İş icabı. Merdiyle kancığını bir bakışta ayırt ederim. Aman vermemecesine hem, yerine göre. Hanımları pek bilmem ama herhal evlerinde oturur, dikiş dikerler, un elerler efendicağzıma, çocuk doğururlar falan. Sonra salça yapar, tarhana serer.

Sen mi nesin peki? Bak kadın dediğin sormaz böyle soru, onu da bilirim. Okumuşsun besbelli. Saçını boyatmışsın. Oğlan doğurmuşsun. Daha ne? Bir rakı mı içsek dedin? Olur mu ulan, şey yani canım ablam, olur mu? Diyorum ya cinsinde bir tekinsizlik var senin. İlk görüşte bildim. Nerden mi? Gözlerinden, ablamın öz öfkeli Gürcü gözlerinden.

Evet yoktu ana baba. Bizim köylük yerlerde ana baba dayanmaz pek. Genç kızken dökülür dişleri anaların. Bir de bakarsın ihtiyarlamışlar, ölüp gitmişler. Toprağın olmuşlar. Biz gene süreriz toprağı, onlarla büsbütün bereketlenmiştir. Yani yoksulluk anlatılmaz be ablam. Yoksulluk yaşanır anca. Gerisi puştluktur. Yani anlatıp. Kanına ekmek banıp o ekmekle semirmektir. Övünmek gibi bir şeydir anladın mı? Ayıptır. Öfkeli gözünü ayrı tuttum be ablam ama ayrı dil konuşuyoruz ne olsa. Sen benim asıl konuşmamı hemşerilerimin yanında göreceksin.

Üsteleme. Yolumuz ayrı çünkü. Anlayamazsın.

Bak şimdi: Tut ki sen bahçede dolanıyorsun bak. Elin iti sokuluyor yanına, asılıyor. Ben susarım, görmezlikten gelirim, öyle dururum, her bir şeye katlanırım: Aman acele et canım ablam, et de dön köşeyi! Ayağına kurban dön köşeyi! Sen köşeyi döndün mü ben tepesindeyimdir dümbüğün rahat rahat. Yani kadın karakola gitmez bizim töremizde. Başka bahane mi yok dövüşe? Ama sen anlamazsın. "Ulan", dersin, "ben de adam bilmiştim bunu," dersin. Yalan mı? Neden? Yollarımız ayrı çün-

kü. Konuşturuyorsun beni daha. Evet kurnazım. Yok ne olacaktım? Benim iyi yürekli, saf olmam şehirlinin rahatıdır anladın mı? Köylü iyiydir falan derler ya sizinkiler. Ulan ahlaksız, basmışın herifin ümüğüne, ulan herifin her çaresi kesik, bir de yüreğini yerli yerinde taşıyacak. İnsaf be! Yoksulluk kötü eder insanı, eli para tuttu mu hırslı eder (bizde para yok Allahtan) bunlar iki. Sözgelişi ben kötüyüm. Sözgelişini laf olsun diye söyledim, kötüyümdür.

Kârlı bir iş düştü geçende. Büyük para var. Zengin iki oğlandılar. Babaları çiçekçi. Yok, öyle bildiğin çiçek satıcılarından değil, çiçek işletmecisi diyeyim de anla. Herifi bir kimvurduya getirsen... Yol uzak zaten, ıssız. Bizim hemşeridir de oğlanlar, oradan ben geliyorum akıllarına. İşleri kötülemiş Hüseyin'in demişler. Bizim moruk ortadan kalkarsa hem bize yarar demişler, hem ona. Düşünmüşler eksik olmasınlar.

Niye mi almadım işi? Şu yüzden canım ablam, inan yalnız bir yüzden: öldürtenler, ölecek herif kadar puşttular da ondan, belki beteri. Bulaşmak istemedim. Para iyi, orası öyle ama... Hem bir puştun eksilmesi de az şey değil dünyadan. Yazık, öbürlerini tanıyorum: oğullarını.

Bir kahvelerini içtim, düşüneyim dedim. Yekten reddetmek olmaz, ayıptır. Kalktım şuraya geldim. Ulan, şey yani canım ablam, bir baş ağrısı... Çarelerimiz kesik. Ulan diyorum kendi kendime, belediye işi oyuna gelecek, yapmayacaklar. Bir puşt da eksilsin varsın. Oturup tavşan kanı üç çayla iki aspirin içiyorum, bana mısın demiyor. Kafamın ağrısı orda. Yoksa şehirli mi oluyorum, ince mi düşünüyorum diyerekten içerliyorum kendime. Baş ağrısı ondan belki. Kırk yılın belalısı kalk bir bahaneyle mis gibi işi geri çevir. Yaşlanıyor muyum ne?

Önce o mu davransaydı dedin? Kim? Baba mı? İnandığım biri mi? İnandığım bir şey için mi? Kimler? Harbi konuş. Zora koşma be ablam. Şunu iyi bil: iyice tanımalıyım vuracağım adamı. Ya da hiç tanımadığım birini gözümü kırpmadan vururum. Alıştım.

Evet, belki aynı dili konuşuyoruz şimdi: öfke deyince, ölüm deyince, zulüm deyince. Ablamda da bir şeyler vardı ki, senin gibi böyle tekinsiz bir şeyler derdi ki iyilikle değişmem, adını da bilmem. Onun da iki eli sığardı tek avucuma. Senin gibi sıkı tokalaşırdı, adamın gözlerinin içine içine bakardı. Sonra her dönüşünde başka bir koku yayılırdı ki, bilirsin bizim oraların azdır, kıttır çiçeği, hangisine benzeteceksin. Saçları örülüydü ki ne örgüler!

Onlar değil diyeceğim. Anamdı o benim; ablam değil, özanamdı. Tarlada, kızgın güneşin altında küçümen kollarıyla çapayı nasıl kaldırırdı bilmem. Ne yana baksak, bir küçük bozkır güneşi kavururdu. Sonra toprağa yatırırdı beni. Boş memesini dayardı ağzıma. Gözlerimin içine bakar, analık ederdi. Bunlar bir bir çizilmiş aklıma. Öksüz kalmayayım isterdi. Bir daha, seni bir yana koy, kimse bakmadı gözlerimin içine... Ya korktular, ya sevmediklerinden. Kimse mecbur değil ya... Ama içim daraldı ablam. Kavak dalı gibi kurudu kaldı susuzluktan. Bir kova su dökecek yok.

Sonra mı? Bilmem hangi yıldı. Bir ortakçı buldu ablam. Neden diyeceksin. Tarlayı bir yandan çapalamaktan, bir yandan beni küçük kollarında taşımaktan yoruldu besbelli. O da küçüktü çünkü. Herif yerleşti eve enişte oldu. Şaşı. Bir gözü başka yana bakıyor. Lakin yoksulluk da azaldı. Paralı biraz. Süt falan bollaştı, inekler arttı. Bolca yağlı bulgur aşı yedik o kış. Yani neden öylece gitmedi?

Bak soruyorum. Okumuş kadınsın söyle bana: Neden yatalak oldu ablam? Bir anlat. Tarhana boldu, yoğurt boldu. Sen kalk yatalak ol. Bir örtünün altında inledi bütün yıl. O işten korkmaz, iş arar çevik bedeni durur kalır oldu. Görmedik; örtüye gizledi.

Yılın sonuna doğru dedi ki enişte, "Madem yatıyor, " dedi canım ablam, ağlama bak, iyi dinle, "madem yatıyor, tarlada iş göremez artık, "dedi, "bari yatakta iş tutsun, "dedi. "Yüzü hâlâ güzel. Gelenden gidenden bize ne?"

Böyle dedi canım ablam, aynen.

Evet o, iyi bildin. Bir daha öldürürüm şu an bulsam. Bir bunu alamadılar elimizden.

Nereye? Rakı içmeye size mi? Benim adrese madrese kalmaz aklımda canım ablam. Sen toparla çocuğu gel bahçeye. Bırak bana, sinemaya git.

Ocak 1973

Emekli Albay Halit Akçam'ın İki Günü

Turgut'a

Evde

Şirin Apartmanının değişmez yöneticisi Emekli Albay Halit Akçam, o sabah uyandığında tüy gibiydi. Bir önceki günden ve gecenin dilde bıraktığı pastan arınmıştı sanki. Nedenini bilmediği bir kaygısızlık, bir uçarlık! Odanın duvarları renk renk güneş ışınlarıyla doluydu. Zıplayarak kalktı yatağından, bir süre don-gömlek pencerenin önünde dikildi. Camdan, karşıki yapının soğuk beton yüzünden başka bir şey görünmüyordu ama böyle apansız, kendiliğinden geliveren mutlu bir sabahta dışarı bakmamak da olmazdı. Uysa da uymasa da, birbirini alışıldık biçimde ve sırayla izlemeliydi çoşkunluklar; tatları usulca çıkarılmalıydı. Camı açtı, aşağılardaki cıvıl cıvıl yaşamaya eğildi, sarktı iyice, baktı.

Karşı kaldırıma minibüsler ardarda sıralanmıştı. Şoförleri, yalnız yerli film oynatan sinemanın girişindeki gölgeliğe sığınmış, kâğıt oynuyorlardı. Bir anne, canerik isteyen çocuğunu elinden tutmuş, sürüklüyordu. Radyolar, pikaplar sonuna kadar açıktı. Börekçi, milli piyango satan adamdan bir bilet almak üzereydi. Sonra ona bir börek uzattı. Yokuşun tepesinde, anayola birleşen kavşakta, pamuk helva satıcısı çubuğa pembe rengi doluyordu ustalıkla. Dokunulunca, de-

ğilince yokolan düşler gibiydi ondan başlayan ve sokağı kaplayan büyü.

Emekli Albay Halit Akçam, kebap ve mazot kokan sabah havasını içine çekti. "Varsın öyle olsun canım! Varsın çatı olsun!"

Önceleri bir çılgınlık edip düzayak, balkonlu bir kat almak, yuvasını sardunya saksıları ve menekşe serleriyle süslemek geçmişti içinden. Hem yere yakın olmakta herkesin bildiği gibi sonsuz yararlar vardı: Az merdiven, ısınma kolaylığı, ansızın kesilen ya da hep kesilmesi beklenen suyun son sızıntılarını biriktirme olanağı vb...

Ne var ki Halit Akçam son yıllarda "tedbir denen şeyi" öğrenmişti, yine kendi deyimiyle "geçmişe sünger çekmişti. Ve hayatın silleleri sonucu gerçekleşmişti bu kutlu olay. O yüzden de ister istemez önce menekşelerden, sonra mangal yakmaktan vazgeçmiş, sırasıyla su kıtlığına, nefes darlığına, soğuk algınlığına göğüs gererek ve asıl önemlisi "hiç kimseye beş kuruş borç etmeden" yalnızca ikramiyesi ve emekli aylığıyla bu daracık sokağın, bu en dar uzun apartmanının bu en üst katını satın almıştı.

Zaman geçtikçe, yerine alıştıkça üst katların erdemlerini de görmeye başlamıştı: "Sessizlik, sessizlik ve yine sessizlik." Askeri okuldan beri tasarladığı romanı–hayatının romanını– yazmadan önce kalemini bilemek için bir "günlük" tutuyordu. Sessizlik çok önemliydi; düşünceler kayıveriyordu en ufak tıkırtıda, bağlantılar kopuyordu. Kalkıp pencereyi kapamakla beride tutulamayacak bir keşmekeş, bir gürültüdür gidiyordu aşağıda. Sözgelimi kaldırımlar bomboştu ama yayalar nedense itiş-kakış tam ortasından yürüyorlardı sokağın.

Ve Emekli Albay Halit Akçam, o anda günlüğünün ilk tümcesini buluverdi birden; alıp götürücü, söktürücü tümceyi:

"Bu kentin arabalarla haşır neşir olmuş sevimli halkına baktıkça..."

— Gülden! diye seslendi sevinçle. Gülden, tıraş suyum lütfen!

Günlük, yazı masasının üstünde açık duruyordu. O günü belirleyen sayfa bomboştu daha, çağırıyordu. Ama kolay kolay baştan çıkmamakta kararlıydı Albay. Önce her sabah yaptığı gibi beş ayrı marka kurşunkaleminin uçlarını çakısıyla sivriltti, sonra yönetim defterini dosyaların arasından çekip aldı, bir göz attı:

Aylık Gider

Mazot (kırmızı flomasterle).....
Otomatik (siyah flomasterle)....
Kapıcı aylığı (yeşil tükenmezle).....
Bez, Sünger, Süpürge, Deterjan vb. (Kapıcıyla ilgili olduğundan yine yeşil tükenmezle).....

Giderlerin altı kurşun kalemle çizilmişti. Gelecek ayın yönetim makbuzları bile hazırdı şimdiden, zarflara konulmuştu. (Zarfları kendi parasıyla alıyordu.) İstasyondaki kahvede mürekkep kalemiyle yazacaktı kiracıların adlarını. Bir ara.

Ne derdi hep Emekli Albay Halit Akçam:

"Yazıyı gösteren kalemdir ve kaligrafi, bir disiplin, bir sabır ve en sonunda doğuştan bir yetenek sorunudur."

Bu sıralamayı duruma ve konuşulan kişiye göre değiştirmek gerekiyordu sık sık, yine de üç asıl öge hiç değişmiyordu. "Karşınızdakilerin söylediklerinizi unutmamalarını istiyorsanız, sözcükleri insan psikolojisini gözeterek sıralamalısınız. Asker ya da sivil, genel olarak insan."

Bir keresinde, apartmanın müteahhidiyle görüşürken "doğuştan yetenek"i sonda bırakabilmişti, gelgelelim zemin katta oturan, kendisine hep "Albayım" diyen iki üniversiteli gençle konuşurken "...bir disiplin sorunudur kaligrafi" diye bitirmek gerekmişti. İşte bunun gibi...

Gülden Hanım ibrikle içeri girdiğinde, her zamanki gibi dalgın buldu Albayını; dudakları yine belirsiz bir gülümsemeyle aralanmıştı. Yaşamı süresince kadınca sezgileriyle –el yordamıyla da olsa–yolunu çizebilmiş Gülden Hanımı ürküten bir şeyler vardı bu dalgınlıkta. Ne olduğunu kestiremiyordu ama ürküyordu, o kadar.

— Çabuk olur musun Halitçiğim, dedi tatlı bir sesle. Gündelikçi geldi de. Yatak odasından başlayacakmış.

Emekli Albay Halit Akçam, sıcak suyun buğusu ardında kocaman saç saracaklarıyla bir astronot kadar yabancı duran karısına baktı; "Bir sille sayılmaz Gülden, bir sıyırıp geçmedir olsa olsa, kuru bir yanık, tırnak içine kayan bir makas, bir siğil."

— Tabii, dedi telaşla, şimdi çıkıyorum.

Sonra nedense sevgiyi çok andıran bir sevecenlik bastırdı.

İçerden, taksitleri bitmemiş elektrik süpürgesiyle çamaşır makinesinin uğultusu geliyor. Eşya çoğaldıkça ev olmaktan çıktı ev. Bir laboratuvar burası, bir merkez. Gülden'in ne suçu var? (Bir hoşgörü, bir kaygısızlık, önünü alamadığı bir uçarılık...)

"Günün tözü" dedi kendi kendine. Yıllardır bekletilmiş, baskı altında tutulmuş, üstüne sünger çekilmiş o ipini koparmışlık duygusu ansızın gelivermişti işte. Hem de durup dururken.

"Günün tözü... İşte burada 'Töz', 'Cevher'i tamtamına karşılayamıyor. Hiç olmazsa iki hecelik, daha uzun bir karşılık bulmalı. Böyle sözlerle anlatılmaz bir günde, kişi şiir yazmaya kalkışsa –olacak şey değil ya!– 'töz'e uygun düşen 'göz', 'söz', 'öz', 'ümüz' gibi uyakların hiçbiri durumla bağdaşmayacaktır. Bunlar düşünülmezse, dile bir disiplinsizlik gelir. Herkes gelişigüzel konuşur."

Ne giyeceğini uzun süre kararlaştıramadı. Askerden ayrılalıberi kurtulamıyordu kararsızlıktan. Önce bıyık bırakmış, sonra kesmiş, favori uzatmış, budamış, kesmiş, bir ara ceketsiz gezememiş, boyunbağsız edememiş, neden sonra üst düğmesini ilikleyerek de olsa kanadyen bir gömlekle sivil hayata alışmıştı. Gelgelelim bu spor giyim de üniformaya dönmüştü çok geçmeden.

Aynada, tıraş sabunuyla köpürttüğü yüzünü inceledi: Saçları ağarmamıştı daha, kara ve gürdü. Tek tük ak teller bu karalığı büsbütün pekiştiriyordu. Gözlerinin altında torbalar oluş-

muştu. Daha çok, sağ yanağındaki kızarıklık canını sıktı. Ortayaş habercisi bir kızartı: çatlak damarlardan bir ağ. Sol yanağındaki siyah et beni büyümüş gibiydi. Bir de, burun delikleri yayılmış, üst dudağı daha bir incelmişti. Cüzdanından hiç eksik etmediği, ilk fırsatta çıkarıp gösterdiği soluk gençlik resmini düşündü. Evet, o burun delikleri tutkulu, hızla açılıp gerilen, bıyıkları aykırı büyüyen yabanıl delikanlıdan iz bile kalmamıştı. Harbiye'deki sınıf arkadaşlarının "Hergele Halit," "Keş Halit" diye andığı Emekli Albay Halit Akçam durulmuştu. "Geçmişe mazi, yenmişe kûzî derler. Açmamalı."

Evdeki gürültü dayanılmazdı ama duymayacaktı işte. Sudan tartışmalarla "günün cevheri"ni elden kaçırmayacaktı. Ne gerekirse artık. Yemeğe de gelmeyecekti öğleye. Bir sosisli sandviçle buz gibi bir çekme bira. Kaç kereler imrenmemiş miydi? Ama cesaret edememişti işte. Bugün başka. Bugün kesintiye uğramasın. Albay olduğu üstünde yazılı değil ya. Anlaşılmayabilir. Dışarıdan.

Karısının evlenme yıldönümlerinde armağan ettiği damalı gömleği üstüne geçirdi, ceketini giydi. Tabancasını kıç cebine koydu, dostça okşadı.

— Akşama gecikebilirim Gülden! diye bağırdı.

Çıktı.

Sokaklarda

Emekli Albay Halit Akçam, "günün cevheri"yle bütünleşmek için çıktığında, sokaklarda –ne gariptir!– büyük bir uyum içinde buldu kendini: kimileri ardısıra geliyor, kimileri önünde birden açılıveriyordu. Karmaşık ve avareydiler.

Köşebaşında bir rüzgâr kesti yolunu. Durdu. Tepesinde bir terzinin tabelası usulca sallandı ters yöne doğru; sonra ezilmiş bir kediyi andıran buruşuk gazeteyi sürükleyip götürdü esinti.

Yanıbaşındaki ağaç geriye yaylandı.

"Tamam, "diye düşündü Halit Akçam. "Birer belirti bunlar."

Bu ansızın gelen aykırı günün verileriyle yetinmemeli. Olanları değerlendirmeli. Cevherin kaynağına inmeli. Belki o zaman aylardır atamadığı tedirginliğin özünü kavrayabilir. Nedendir kalabalıkta başdönmesi? Akşam pazarından ucuz bir şey alıp gelişigüzel bir yerde unutuverme? Ufak tıkırtılardan büyük felakletler bekleme? Her şeyi bir –başka– şeye benzetme? Kapıdan çıkarken kanadına çarpma? Tavana çakılı duran lambanın altından ancak eğilerek geçebilme? Şerefli, sert bir albayın yerli filmlerde ağlaması nedendir?

Bu soruların yanıtları eskide yatıyor olmalı. Çok eskide. Bildik, tanıdık yerlere dönmeli, eski Halit Akçam'ı bulmalı.

İlk durak Beşiktaş'tı. Kahvede bir çay söyledi garsona. Tanıdık yüzler yoktu çevrede. Kalmamıştı. Deniz usulca kımıldıyordu yalnız eskisi gibi. Bir zamanlar ağabeyi kan kanseri olduğunda bu kahveleri tek tek dolaşmış, çay-kahve, sırasında semt kabadayılarına rakı ısmarlayıp kan toplamıştı. Üniformayla girip çıkmadığı batakhane kalmamıştı.

Ağabeyi öldüğünden bu yana Beşiktaş'a adım bile atmadığını, evlendikten sonra da pek içmediğini düşündü. Evet evlenmek, yani ev sahibi olmak "evcilleştiriyordu" kişiyi. "Güzel bir cinas işte anlayana! Evcilleşmek: eve uymak ve sonuçta kendini kendi yapan ufak delişmenliklerden bile vazgeçmek. Türler arası bir tür bu 'evciller', hayvan ya da insan, yerine göre. Ulan 'Keş Halit', öğleleri Bursa caddesindeki şarapçıya yarım saat içinde on kere dalıp esrarlı şarap içen 'Keş Halit', sen misin evcil?"

Apartman yöneticisi olması, kata büsbütün sahip çıkmak için değil miydi sanki! Yani düşünüyordu da... Kapıcıyı istediğin saatte çağırabiliyordun. Televizyon alanların anten gererken çatıdaki kiremitleri kırmalarını engelleyebiliyordun. Sonra radyo, pikap seslerinin ayarlanması vb. Belki küçük, önemsiz ama birleşince apartmanın temel disiplin sorunlarını oluşturan asıl ögelerin yönetimi. Çevresine kapanan çelikten ağın halkacıkları. Makbuzlar, defterler... Hele o listeler...

Sıkıyönetim süresince yöneticilerden istenen listeleri anınca belli belirsiz burkuldu içi. Radyolardan bu konudaki bildiri yayımlandığında da, tıpkı şimdiki gibi, gırtlağında kımıltısız duran bir bıçak ansızın hafifçe dışarı dönüvermişti.

Günlüğüne şöyle geçirmişti olayı: "Şurası kesin ki halk içinden yetişmiş, halktan gelmiş bir ordunun şerefli bir subayı olarak düşündüm kendimi hep. Aşırı disiplin, kişiliğime tabantabana karşıt olduğu halde. Bu yüzden cezalar, hapisler yediğim halde. Bugün bakıyorum öyle düşünmüşüm kendimi. Şaşılacak bir şey belki ama doğru! Oysa muhbirlik! Şimdi beklenenler!"

Emekli Albay Halit Akçam, Devlet'in polis örgütünün yeterli olmadığına, yöneticiler aracılığıyla bu örgütün genişlik kazanacağına inanmaya çalışıyordu. Ulusa yöneltilmiş bir "tehdit" varsa, elbet çıkarılmalıydı ortaya, "müsebbipler" cezalandırılmalıydı. Bu konuda elinden geleni yapmaya hazırdı. Öte yandan kendini polis olarak da düşünemiyordu bir türlü. Bilirdi: polisten serinkanlılıktan ve adaleti sağlamaktan birazcık fazla bir şeyler beklenir: işgüzarlık. Bir süre bocaladıktan sonra, görevini hakkıyla yerine getirmeye karar verdi. Çünkü bir asker olarak "kendisinden hep bir şey bekleneceği" duygusuyla yetiştirilmişti. O, kesindi işte.

İki ay süreyle sudan özürlerle günde iki kere uğramıştı katlara. Yabancıların giriş çıkışını denetlemişti. Ortada hiçbir şey yoktu. Yine de kahveye, berbere iç erinciyle gidemez olmuştu. Ya gider gitmez dönüp herkesi kuşkulu gözlerle süzüyor ya da geliş saatini umulmadık bir ana erteliyordu: Kahvede gün boyu oturup bütün gazeteleri ilanlarına kadar okumak gerekiyordu o zaman. Baş ağrısı o günlerde başlamıştı. Bir sabah da kendini gazetede kendi ölüm ilanını ararken yakaladı.

Aramalar tavsayınca katlara uğramaktan vazgeçti. Ne var ki komşular alışmışlardı bu kere de, belli saatlerde kahveye-çaya bekliyorlardı. Sonra kimse radyosunu kısmıyordu, sonra kimse "Albayım" demiyordu artık, "Halit beyciğim", o kadar.

Günlük şöyle diyor: "Toplumun bünyesindeki aksaklıklar, fertlerde de kendini gösteriyor, genel bir laçkalığa yeşil ışık yakıyor."

Emekli Albay Halit Akçam bu başıbozukluğa son vermek için psikolojik bir baskın düzenlemeye karar verdi. Bir gece, böbrek sancısı tuttuğu gerekçesiyle bütün katları dolaştı, sıcak su torbası istedi. Böylelikle kat sahiplerinin ardından banyoya kadar yürüyor, kapıları açık kalan odalara şöyle bir göz atabiliyordu.

Alt kattaki üniversitelilerin Muş'tan bir konukları gelmişti o gün. Bir tıp öğrencisi. Bir süre gelişigüzel yurt sorunları üstünde konuştular. Delikanlının verdiği karşılıklar kesindi, içtendi. Hoşuna gitmişti. Yine de kendini kaptırmaması, görevini unutmaması gerekiyordu. Belki de radyonun deyimiyle "ininde bastırılması gereken yılan" oydu. Kim bilebilir?

Sözü döndürüp dolaştırıp istediği konulara getirmesine karşın delikanlı aynı rahatlıkla konuşuyordu. Sonunda ayağa kalkmak zorunda kaldı: "Eee bana müsaade çocuklar." Sonra eşikte duralayarak ve en doğal sözcükleri bulmaya çalışarak, "Şey", diye kekelemişti, "nüfus kâğıdınız kolayda mı acaba?"

Kim bilir nasıl gülmüşlerdi arkasından! Düşündükçe kıpkırmızı kesiliyordu. Ertesi gün görevini dört yaşındaki oğlu Gökhan'a devretti; ona daha uygundu bu görev ne olsa: çocuk dediğin su ister, arkadaşını çağırmak için yatak odasına bile dalar.

Artık iyice yalnızdı. Apartmanda kafa dengi tek insanlar o gençlerdi. Utanmış, uğrayamamıştı bir daha. Garipti, hiç düşünmemişti daha önce: yalnız kalmak zorundaydı demek polisler. Yaşamı süresince ilk olarak, polislere acımıştı.

Çay, lodos denizinin rengindeydi, soğumuştu. Elli kuruşluk çaya elli kuruş bahşiş bırakıp kalktı. Kente, geçmişin ilk önemli durağından başlamak, onu kıyı kesimlerinden sarmalamak çabası boşa gitmişti. Denizle ilgili anıları yoktu ki. Bozkırda büyümüştü, bozkırda rahattı. Deniz, yanıbaşından akıp gidiyordu, yaşamasına bir şey katmadan. Vapura atlayıp karşı kıyıya geçmek geldi içinden. Denizi aşmada insanı arıtan bir

şeyler olmalı. Ama öyle yorgundu ki. Gözleri kapanıyordu; dizlerinin titrediğini duyuyordu sıcakta. Ter, mavi, beyaz ve kalabalık gitgide artıyordu. İlk gelen dolmuşa atladı.

Emekli Albay Halit Akçam, saat 14:00 sıralarında, Harbokulu'ndan sınıf arkadaşı, şimdi avukatlık yapan Salim'in yazıhanesine vardığında terden sırılsıklamdı. Tostçudan vazgeçmiş, ayaküstü iki duble votka içmişti. Kendine uygun gelen, içinde sırıtmayacağı bir yer bulamamıştı. Günün cevheri parlaklığını yitirmişti iyice. Kalabalıkta, gözüne güneşin tuttuğu bir aynayla yürümüştü.

Fiks Mönü'de

İzbe bir yerdi. Ya da ona öyle geldi. Masadakileri seçemedi önce. Sigara dumanı ve kötü soluk halkalarıyla çevrili masalarda yüzler, bir düş içindeymişçesine buğulu, sallanıyordu. Uğultu bir an dindi. Darbukaya vuruldu. Fasıl başlamıştı. Emekli Albay Halit Akçam, avukat Salim'in kolunda, dumanı ve yağ kokularını aşarak masaya doğru yürüdü.

— Ooo merhaba yahu! diye haykırarak ayağa fırladı Deli Necdet. Yahu nerden çıktın sen? Nerelerdesin be Keş? Özledik be. Özlettin be. Sen bizden koptun, biz senden.

Sıkı sıkı kucakladı, iki yanağından içtenlikle öptü.

— Bugün nerden esmişse benim yazıhaneye uğradı, dedi Salim. Kalmayacaktı hergele ama direttim. Eski arkadaşlarla her Cuma gecesi buluşuyoruz, kafaları çekiyoruz, gelmezsen valla billa kırılırlar falan…

— Oturun oturun, dedi Deli.

Saçları hafifçe dökülmüş, göbek bırakmıştı. Beyaz gömleğinin ortasındaki iki düğme açıktı. Kemerini gevşetmişti.

— Off be, evliliğin zararları işte, dedi göbeğini göstererek. Ye babam ye, başka iş yok. Bir beş kilocuk verebilsem. Ama nerdee? Neyse neyse canım. Bu gece perhiz yok. Söyle arkadaş, ne içiyorsun bakalım?

— Ben size katılırım, dedi Halit Akçam –sesi umduğundan

da güçsüz çıkmıştı. Birilerini suçüstü yakalamış gibi utanç içindeydi nedense– zaten epey içtim bugün.

— Boşver boşver, dedi Deli. Arada bir kaçırmanın lafı mı olur? Şurda kırk yılda bir. Hey patron, doktor, delikanlı baksana!

— Arnavut ciğeri iyi midir buranın? dedi Muhallebi Enver gözlerini tabağından ayırmadan. Sesinden anlaşıldığına göre onun için her şey, bu gece, gecenin havası, gidişi, hepsi, söylenecek arnavut ciğerinin tazeliğine, gevrekliğine bağlıydı.

— Ben beğenirim valla, dedi Deli, sorumluluğu bütün bütün almaktan kaçınarak. Geçende bizim reklam firmasından arkadaşlarla bu masadaydık yine, ısmarladık, hiç fena değildi. (Halit Akçam'a döndü) Şu orta masa var ya arkadaş, hep bir dost topluluğu olur burada. Şarkılar söylenir, fıkralar anlatılır.

— Bir de Amerikan salatası söyleyelim, dedi Muhallebi.

Amerikan salatası soğuk meze tabağında var zaten, dedi Deli. En iyisi bir mutfağa uzanayım ben.

Bir lokantaya sık gidenlerin, garsonlarla içlidışlı olanların kurtulamadığı "konuk ağırlama" havasına bürünmüştü. Kalktı, mutfağa doğru yürüdü.

O gider gitmez Ölü Haldun, Halit Akçam'ın kulağına eğildi; soluğu keskin rakı kokuyordu. Bir keresinde hamamda biriyle dövüşürken bayıldığı için "Ölü" diye anılırdı arkadaşlar arasında. Rengi yine sarıydı. O da ayrılmış ordudan, sivil savunma uzmanlığı yapıyormuş.

— Reklam firması mavalını çocuklara yuttursun, diyordu hırsla. Benim aklım ermez. Herif allahın gecesi burda. Karısı görgülü kadın üstelik, yüksek tahsilli. Nesine katlanır bunun anlamam.

Fiks Mönü'nün yarımşar şişeleri bitmişti. Gürültü artıyordu.

— Bana yarım şişe votka, diye seslendi Halit Akçam garsona. Benim hesabıma yazın. Karışmasın.

— Yahu kırk yılda bir geldin, ayıptır, dedi Salim. Ama üstelemedi.

— Ne çingenedir bu Salim, diye fısıldadı Ölü.

Deli Necdet, hafifçe yalpalayarak döndü, yerine oturdu.

Arkasından garson seğirtti, soğuk meze tabaklarını dağıtmaya koyuldu: üç zeytin, bir dilim peynir, biraz Amerikan salatası, bir parça dil, iki salam.

— Zeytinlerin üstüne kekik serpiverin biraz, dedi Muhallebi garsona. Zeytinyağı ve limon servisi de getirin lütfen. Ekmek kızarttırabilir miydiniz?

Garson uzaklaşınca, Deli Necdet'e döndü:

— Lavabo nerede?

Necdet kalktı, yol gösterdi.

— Muhallebi'ye bak, dedi Ölü kahkahayı basarak. Ulan herif tam bir Amerikan subayı olmuş çıkmış. Kısacık saçlar, güneş gözlüğü. Bir de araba çekmiş altına. İkide bir dışarıda. Yok kursmuş, yok dil öğrenmekmiş. Artık bilmem...

— Bizler gibi gariban değil şimdikiler, dedi Salim. O zaman savaş sonrasıydı bakma. Şimdi gazete filan bile okuyabiliyorlar.

— Sen garibandan değildin ki, dedi Ölü sırıtarak. Seninkiler disipline gir diye verdiler seni askeri okula. Sonra şrak ödediler borcunu. Ver elini Hukuk!

— Askeri ortaokullar kalkalıberi çok şey değişti, dedi Salim.

Halit Akçam, kendisinin de şaştığı yine de bir türlü engelleyemediği bir hızla, söylediği yarımı da bitirmişti. Sıkıntısı, garip bir kayıtsızlığa dönüşüyordu; içinde kıpkırmızı bir öfke noktasının durduğu boz bir kayıtsızlığa.

— Bir ekmek kızartmayı bile akıl etmezler, diyordu Muhallebi ıslak ellerini peçeteye silerken. Su yok, tuvalet pis. Sosyal hizmet anlayışı diye bir şey yok bu ülkede azizim. Çok geriyiz, çok.

— O yüzden diyorlar ya sosyalizm, komünizmin panzehiridir diye, dedi Deli Necdet.

— Oralarda belediyeye de "municipality" diyorlar, dedi Muhallebi. Ama belediyeleri de ona göre tabii. Gerek denetim, efendicağzıma, gerek sistem, parklar...

Ölü, bu arada Salim'in kulağına eğilmiş, fısıldıyordu. Yüzü kıpkırmızı kesilmişti. Gülmekten, bir türlü bitiremiyordu sözünü. Sonunda:

— ...Papağan, "valla da billa da dayanamam," demiş, dönmüş, diye bağladı fıkrayı. Muhallebi'nin konuşmasından, yarım yamalak duyduğu yabancı sözcüğe tutuldu bu kere.

"Bu adam ancak insanlarla alay etti mi diriliğini kanıtlıyor," diye düşündü Halit Akçam. "Bozuyor, kendi de bozuluyor bu arada. Yine de önemsemiyor. Belki de öyle yapmak gerek."

— Enver yahu! diyordu Ölü, dil öğreniliyor mu bu kurslarda?

— Öğreniliyor tabii de konuşmak güç, dedi Enver alayı sezmeyerek. Temrinsiz dil öğrenmek güç. Biz evde hanımla konuşabiliyoruz da gene bir derece... Hanım kolejden biliyorsun. Çocuk kapıyor bu arada. Kulak alışkanlığını.

— Bilmem aklında mı Enver? diyen kendi sesini neden sonra duydu Halit Akçam, biz seninle bir gün, bilmem aklında mı, hani sabahları çay içtiğimiz yağlı çanaklar var ya, onlarla kurtlu nohut yemiştik... Hem de tam dört tabak, diye ekledi hainice.

— Çocukluk anıları unutulur mu hiç? dedi Enver, gözlerini yine tabağından ayırmadan. 183 kuruş aylığımızın 180 kuruşu kitaba kesilirdi de artan 3 kuruş karşılığında kuru incir verirlerdi bize. Ama ne tatlı gelirdi o incir!

— Hımm, ne tat dedi Halit Akçam.

— Hayatımızı yazsak roman olur roman! diye iç geçirdi Deli Necdet.

— Millet de gidip Potemkin Zırhlısı'na ağlıyor.

— Ne zırhlısı o?

— Boşver. Garson evladım, bir yarım votka daha bana.

Garson sıcak meze tabaklarını dağıtıyordu. Garip bir okul yemeğiydi bu.

— Ha şöyle. Keyfini buluyorsun yavaştan, dedi Deli. Ulan ne adamdın eskiden! Hır nerde, sen orda. Enver dinle bak: Gelibolu'ya staja gidiyoruz. Vapur sıkış tepiş. Oturacak yer yok. Baktım, bizim Keş yok görünürde. Aradım taradım. Nerde bu-

layım istersin? Subayların yanında. Geçirmiş bir subay üniformasını üstüne, kurulmuş, kâğıt oynuyor. Bunun cezası var, tardı var, umurunda değil. Hepimiz meraktayız. Çıkışta ne olacak diye. Seninki girmiş tuvalete, değişmiş yandan yandan pır!

— Dersleri de iyiydi ha, dedi Salim. Hocalar başedemezdi o yüzden.

Dansöz, fotoğrafçısıyla masaları dolaşıyor, isteyenlerle başbaşa, kucak kucağa resim çektiriyordu. Halit Akçam, Anadolu kasabalarından tanırdı bu resimleri. Nelerini görmüştü. Ağa oğulları, eşraf takımı, büyük kentlerden döndüklerinde çevrelerine tafra satarlardı bu resimlerle. Sazlardaki dostlarını kıskandırırlardı.

— Of aman of! dedi Ölü.

— Güzel de, Batı ölçülerine göre şişmanca, dedi Muhallebi. Pirzolasını kesiyordu.

— Beğenmedinse artanını bize ver.

— Biz dışarda nelerini gördük oğlum!

— İş dilde değil elde.

— Kimin ne iş çıkaracağı belli olmaz. Beş. On.

— Ulan gözün doysun be. Geçtin beni, kabul.

— Sen geç, ben arkanda kalayım.

— Yağma mı var? Sen geç önüme.

Emekli Albay Halit Akçam, sinek kâğıdına yapışmış bir sineğin duyabileceklerini duydu. Her yanı sıkı sıkı sarmalanmıştı. Bir davransa, kaçsa. Kurtulsa. Ama nereye? Eve mi? Astronot Gülden'in merkezi orası:

Siz şöyle buyurun siz de şöyle daha iyi görürsünüz burdan hayır beyaz değil net bence güneş gözlüğüyle seyretmek gerekiyor ya da ekrana gözlük takmak daha doğrusu bir şey varmış ekran öyle oluyormuş hayatın gerçek tadı değil de öbürü iyi şu yeni dizi ben önce ıspanak alıyordum ama pazı hem daha kolay yıkanıyor hem de mideye iyi geliyormuş diyorlar sizin beliniz benimki gibi mi ağrıyor benimki soldan vuruyor kaburgada duruyor bıçak gibi sonra yürüyor sinir herhalde efendim şimdiki çocuklar dalgın az yıkanıyorlar erkeklerin dünyası ne yapılsa boş benim oğlan daha küçük ama büyüyünce o da

erkek olacak değil mi her gün dertleri artıyor süpürge bozuldu elektrik kesintisi çamaşır makinesi ütü.

— Ulan Keş! diye bağırdı Deli Necdet ansızın. Ulan şu şarkı söyleyen kıza bak, iyi bak. Hepiniz bakın çocuklar, kime benziyor?

Halit Akçam, çaresizlik içinde belleğini zorladı. Önce sahneyi ufalttı sarhoş gözlerini kısarak, kızı çerçeve içine aldı. Belleğini zorladı. Dişleri sarı, kolları cılız, ama gözleri, bakışları yüzüne sığmayacak kadar kocaman. NURAN!

Büyük bir serinkanlılıkla:

— Nuran'a, dedi. Sustu.

— Sahi senin Nuran'a amma benziyor ha! dedi Salim.

— Hangi Nuran yahu? dedi Muhallebi.

— Canım şu Halit'in kara Nuran'ı vardı ya hani. Şey Nuran.

— "Orospu Nuran" derdik, dedi Halit Akçam –yüzü bembeyazdı– Siz derdiniz yani.

— Hani Bursa'dayken... dedi Salim.

Bir olaydı, unutulmaz bir olay.

Geceyarısı bir genç kıza sarkıntılık eden üç zorbayı askeri okul öğrencileri iyice dövmüşlerdi.

Halit Akçam, her zamanki gibi elebaşıydı. Kız kurtulmuştu.

Ama okul müdürü dövüşme olayının "müsebbipleri"ni arıyordu. Askeri öğrencilerin adları karışmamalıydı bu tür olaylara.

Nuran, annesiyle okula çağrılmıştı. Annesi müdürün odasında koltuğa oturmuş, "Hatırlamaya çalış kızım," diye üsteliyordu. "Kimleri gördün? Hangilerini?"

Nuran bir iskemleye ilişmişti. Nasıl cılızdı! Bacakları değnek gibiydi.

Öğrenciler bir bir geçiyorlardı Nuran'ın önünden, yan dönüyor, inceleniyorlardı.

Üniformaları yamalıydı çoğunun, üstbaş dökülüyordu. Cılız da olsa genç bir kızın önünden geçiyorlardı. Utanç içindeydiler.

"Hatırlamaya çalış kızım, sonra fena olur senin için," diyordu müdür. "Hatırla da müsebbibi cezalandıralım."

Nuran inatla yere bakıyordu.

Halit Akçam önünden geçerken gözgöze geldiler. Nuran hemen yine yere indirdi kayıtsız bakışlarını: "Bu da değil," dedi.

Müdür ana-kızın arkalarından kapıyı çarparken öfkeden tutamamıştı kendini: "Orospu, ne olacak! Bugün suçluyu ele vermeyen kız, yarın kimbilir kimleri saklar!"

— Bizi ele vermemişti, dedi Halit Akçam olayı yeni kavramışçasına. Bizse kalktık ona orospu dedik.

— Biraz ileri gittik, orası öyle. Ama Müdür de haklıydı, dedi Deli. Bugün bize, yarın başkasına. Dişi köpek kuyruk sallamadan hem...

— İnatçı kadına, âsi kadına güven olmaz, dedi Ölü.

— Bir şeyin şüyûu vukuundan beterdir, dedi Muhallebi. Kritik dönemlerde kişi toplum yararını gözeterek kişiliğini silmelidir, ilkelerinden ödün vermelidir.

— Elevermediği bizdik ama, dedi Halit Akçam. İyilik etmiştik ona.

— Olsun, farketmez. Hem şimdi onun da şu karşımızda şarkı söylenen kız gibi düşmediği ne malûm?

— Geçende rastladım, dedi Salim.

Yıllardır tatmadığı bir coşku, bir sıcaklık kapladı Halit Akçam'ın yüreğini.

— Nerde? diye atıldı. Ayılmıştı.

— İş için, bir dava vardı, Ankara'ya giderken Bolu'da çay molasında karşılaştık. Söylentilere dayanamamışlar ailece. Ankara'ya göçmüşler. Evlenmiş. İki çocuğu var. Biri kundakta. Öğretmenlik yapıyor. Müdürle takışmışlar mı ne, naklini yaptırmış. Bildiğimiz Nuran.

— Olur şey değil, dedi Ölü.

— Hepimiz değiştik, dedi Halit Akçam uzak bir sesle. O aynı kaldı.

— Çok sevmiştin onu, dedi Salim dostça. O olaydan sonra.

— Çok, dedi Halit Akçam. Ama evlendim. Adı dedikodulara karışmamış bir kızla evlendim. Keselim artık bu konuyu.

Garson, bana bir yarım daha oğlum! İnsan hangi yaşında severse sevsin liseli oluveriyor.

Biraz sonra garsonu andıran bir gölge meyve getirdi. Birisi, sormadan masaya kuru yemiş bıraktı. Assolistin çıkacağını muştulayan renkli ışıklar gözleri aldı. Halit Akçam hızla içiyordu.

— Şeyi isteyelim, dedi Necdet. "Geçsin Aylar..."

Bir de "O Ağacın Altını"yı...

Şişeler, yüzler, masalar, ışıklar bulandırıcı bir hızla dönüyordu.

Gazetede

Emekli Albay Halit Akçam'ın ertesi akşam gazetelerde resmini gören bir hikâye takipçisi, hemen koşup bütün gazeteleri aldı. Kimi, onun zimmetine para geçiren bir veznedar olduğunu yazıyordu. Kimilerine göreyse karısı, baldızı ve küçük oğluyla gelmişti gazinoya; onlar olay sırasında tuvaletteydiler. Yalnız iki konuda birleşiyordu bütün gazeteler: Emekli Albay Halit Akçam yapayalnızdı masada. Tabancasını niçin ateşlediğini bilmiyordu. Öfkeyle mi, sevinçten mi, laf olsun diye mi, gösteri için mi? gibi soruları karşılıksız bırakmıştı. Bir de, gecenin o geç saatinde, ikinci günün başlangıcında, assolist tam "Nereden Sevdim O Zalim Kadını" şarkısını söylerken ateş etmişti. Tek kanıt buydu.

Emekli Albay Halit Akçam, uzak masalardan birinde hiç tanımadığı bir adamın kanlar içinde yere yuvarlandığını görünce, sallana sallana yanına gitmiş, çökmüş, yüzüne iki tokat atmış ve şöyle sormuştu:

– Sana ne be kardeşim?

Ağustos 1974

Yaz Suyu

I

Kaç yıl önceydi? Yedi.

Bandırma ekspresi bugünkünün aynı. Bir değişiklik yok. İçerisi havasızdı yine. Sigara dumanları ortalıkta dönenip duruyordu. Kimi yolcular, bezgin bir yürekle denklerinin üstüne çökmüşlerdi. Her zamanki gibi. Kimileri, sahanlıkta durmuş, dışarıyı gözlüyorlardı. Nereden geldiklerini, nereye varacaklarını düşünüyorlardı. Hava değişimine gidiyordu askeri okul öğrencileri. Şakalaşıyor, istasyonda baktırdıkları falları tartışıyor, gülüşüyorlardı. Okuldan kurtulmanın sevinci mi baskındı yüreklerinde, gencecik yaşta çürüğe çıkma üzüntüsü mü; belli değildi. Herkesin duyguları karmaşıktı zaten. Vagonlara girenleri hemen etkisi altına alan bir kimsesizlik, sahipsizlik acısı baskındı yalnız.

Ama yaz günüydü ne olsa. Haziran başlarıydı. Trene iki yandan usul usul vuran rüzgâr, sağaltıcı ıhlamur kokusunu getiriyordu. Gözler hafifçe kapandığında, trenin sallantısı, bir çarpıp bir yiten gün ışığı dilimleri herkese iyi geliyordu.

Vagonda gürültüler kesilmişti. Açılan, buruşturulup atılan gazete kâğıtlarının hışırtısı dinmişti. Köfte, yumurta, domates, peynir, yeşil biber yiyenler, öğe yemeğinden artanları ikindi kahvaltısı için ayırmış, çıkınlarını titizlikle sarıp sarmalamış, kâğıtları buruşturup pencereden savurmuşlardı. Ucuz kolon-

ya kokusu geliyordu. Yaşlılar, yerlerinde kıvrılmışlardı. Daha gençler, başlarını kollarına dayamış, kestiriyorlardı.

Aydın, sahanlıkta duruyordu. Bir sigara yakmıştı; arkasında uzayıp giden yola bakıyordu. Gözleri yarı aralıktı. Arkadaki yol şeridi uzadıkça, evden ayrılmanın tedirginliği de azalıyor, birbaşınalığa alıştığını duyuyordu Aydın. Yepyeniydi düşleri. Eskiden, kendi adına düşlediği gelecek, nedense hep geçmişiyle bağlantılı olmuştu; baba eviyle. Oysa evden ayrılışının ilk basamağı sayılan bu tren yolculuğunda, geleceğe ilişkin düşleri, geçmişten kopuk, bağımsız uzanıyordu önünde. Konya yoktu, Denizli yoktu artık. Geriye dönmek yoktu. Emeğinden, bileğinin gücünden başka hiçbir güvencesi yoktu. Önce İstanbul'da bahtını sınayacaktı bir, sonra askerlik... Bilinmedik bir serüvene atılan bir delikanlının duyabileceği gizemli seslere bıraktı kendini, trenin sallantısına kulak verdi. Arasıra sızlıyordu içi, evet. Ortaokulu bitirebilseydi hiç değilse, adam olsaydı şöyle.

"Öbür oğullarıma hiç benzemezsin sen," derdi babası sık sık hem öfke hem de belli belirsiz bir gurur sezilirdi sesinde –"Hiç benzemezsin. Zaten küçüklüğünden belliydi senin köylük yerde edemeyeceğin."

Öküzleri dürtemiyordu sözgelimi. Önce, işten kaytarmak için yalandan ağladığını sanmışlardı ama sonra inandılar. Hayvanların canını yakmayı içi götürmüyordu bu oğlanın. Duyulmuş şey değil. O yaştaki oğlanlar bayılırlardı öküz dürtmeye. "İçli çocuk bu," dediler tanışları babasına. "Bu, doğuştan, filmlerde gördüğümüz şehir oğlanı. Bize benzemiyor. İyisi mi, sen okut bunu."

Ortaokuldayken, arkadaşlarının aşk mektuplarını Aydın yazardı. Manileri hep bol uyaklıydı...

Tam o sırada kızı gördü. İlerde, pencerenin yanında oturuyordu. Başı, camdan vuran ışıkta pırıl pırıldı. Saçlarının her teli, ayrı ayrı yunmuş, taranmıştı sanki. Taç yapraklarına gömülü duran bir papatya gibi aydınlıktı. Mavi kırmızı çiçekli, alçakgönüllü bir basma giysi vardı üstünde. Yakası beyazdı. Giysisindeki çok renkliliğe son veren, böylece yüzünün içtenliğini,

temizliğini büsbütün ortaya koyan beyaz bir yaka. Bir dergi tutuyordu elinde. Besbelli, kimseyle konuşmak zorunda kalmamak için almıştı dergiyi, okuduğu yoktu. Dalgın dalgın çeviriyordu sayfaları. Aydın'ın gözleri uzun süre takılı kaldı kıza. Bir ara gözgöze geldiler. Aydın utançla gülümsedi. Kız da güldü.

Tren hızla ilerliyordu. Yolculuk sonlarına doğru kurulan telaşlı dostluklar pekiştiriliyordu. Yerler değişilmiş, herkes yeni edindiği arkadaşın yanına oturmuştu. Adresler verilip alınıyor, kartlar uzatılıyor, böreklerle kalan köfteler değiş tokuş ediliyordu. Sahanlığa girip çıkanlar, geçerken birbirlerinin omuzlarını tutuyorlardı çekinmeden. Vagona giren yabancılar, düşman bakışlarla süzülüyordu.

Bir ara bir el değdi Aydın'ın omuzuna. Döndü baktı: o kızdı.

— Patladım sıkıntıdan, dedi kız gülerek. İki çift laf edecek kimse yok. Yanımdaki yer boş, gelin oturun isterseniz.

Öne geçti, yürüdü. Bacağı, sağ bacağı aksıyordu iyiden iyiye. Gerçekten aksıyor muydu, yoksa trenin sarsıntısına karşı koyabilmek için iki yana tutuna tutuna yürüyüşü mü yanıltıyordu gözü?

Aydın, nedenini anlayamadığı bir sıkıntı duydu. Kızın yanına ilişti.

Kız, çantasındaki torbadan bir sigara böreği çıkardı, uzattı.

— Ben yapmadım ama, dedi gülerek. (O gülünce, Aydın'ın tedirginliği geçiverdi.) Sağolsun annem, son anda çantaya tıkıverir bunları. Hâlâ çocuğum onların gözünde. Koskoca kız oldum, hâlâ ağabey baskısı, baba baskısı... En küçük olmamın payı da var asıl...

Durdu, Aydın'ın gözlerinin içine bakarak ekledi:

—... asıl, sakatlığım yüzünden.

Aydın, deminki tedirginliğinin garip bir korkuya dönüştüğünü duydu. Bu adsız duygulara, kızın topallığının yol açabileceğini düşününce utandı; yutkundu, gülümsedi:

— Öğrenci misiniz?

— Enstitüye gidiyorum. Çiçek-şapka bölümüne. Kendi entarilerimi dikecek kadar dikiş biliyorum tabii.

— Ben de İstanbul'a iş bulmaya, dedi Aydın. Kışın askere gideceğim, o da çıksın aradan.

Börekler bitmişti. Hemen bir el bezi çıkardı kız. Şaşılacak bir rahatlıkla Aydın'ın ağzının kıyısında kalan börek kırıntılarını sildi.

— Kışlar güç geçiyor, dedi. Yazışalım en iyisi. Şu, bir arkadaşımın adresi. Eve de yazabilirsiniz ya...

Kalkmak. Hemen kaçmak gerek. Gitmek. Kızın üstünde kurduğu bu garip egemenlikten hemen kurtulmak.

Yapamadı Aydın, onun uzattığı kâğıda İstanbul'daki amcasının adresini yazdı.

Haziran başlarıydı.

II

"Derken yenge, mektuplar sıklaştı. İnsan askerdeyken, mektup kadri bilir. İki yıl mektuplaştık kızla. Hep düşünmüşümdür: aklından asıl geçenleri hiç yazamazsın mektuba. Karşındakinin beklediklerini, istediklerini yazarsın ki mektupsuz kalmayasın. Kendi zararına hep, onun yararına. Bir sevgili düşlemişsindir yıllardır, boyuna ona yazarsın aslında. Kız da kafasındaki sevgiliden bilir senin mektubunu.

Dur, karıştırdım lafı. Nereden nereye. Ha, kararlıyım, onu anlatacaktım sana. Kırkağaç'a o yüzden gidiyorum. Mektupta yazamadıklarımı kızın yüzüne söyleyeceğim. Namuslucası bu. Kusura bakma, diyeceğim, yol yakınken dönelim; çok uzadı bu mektup işi. Doğru dürüst tanımıyoruz bile birbirimizi. Trende gülüştüğün her erkekle, her kızla evlenecek olsan...

O aralar, Kumkapı'da bir meyhanede garsonluk ediyorum, ne var ki elime geçen para bir evi geçindirmez. Gözüm de açılmış o iki yılda. Bir kere, okumadığıma yanmıyorum artık. Elin züppeleri baba parasıyla okumuş da adam mı olmuş, değil mi? Sonra biliyorum, yüksekokul aslanın ağzında. Yani liseyi bitirip memur olsaydım, en çok bugünkü kadar kazanırdım zaten. Yani gerçekleri görmeye başlamışım. Kim kimin sırtına binmiş,

kim kimin avantasından geçiniyor. Çiçek-şapka dersi gören bir taşra kızının benden neler isteyeceğini, neler umacağını biliyorum artık. Gelgelelim, rakkadanak kırmak da gelmiyor içimden. Allahın sakatı, yazık.

Kırkağaç'a vardığımda öğleydi. Lacivertlerimi çekmişim; tek yabanlığım bu lacivertler ama ceket omuzuma asılı.

Gittim, kahveye oturdum. Biraz ötede, kırda, yoldan ırak bir ceviz ağacı var. Onun altında buluşacağız kızla. Son mektupta öyle kararlaştırdık. Bir saat de boş vaktim var daha. Nasıl geçecek?

Ansızın, o gün trende duyduğum korku bastırıyor. Yanlış mı yaptım buralara gelmekle? Küçük yer. Issız. Kızla görseler, bir şey sanırlar.

Kahvedeki delikanlılar, kötü kötü süzüyorlar beni. Yabancıladılar diyorum, ondan belki. Boyunbağımı düzeltip bir orta şekerli istiyorum. Derken gençten biri seğirtiyor yanıma:

— Selamünaleyküm ahbap, diyor. Nereden böyle?

— Aleykümselam, diyorum, İstanbul'dan.

— Birini mi arıyordun? Yardım edelim.

— Yok, diyorum. Gezmeye geldim.

— Gel bir beş yapalım vaktin varsa.

Bu adamı gözüm mü bir yerden ısırıyor, birine mi benzetiyorum, çıkaramıyorum.

Bir ara, tavladan kaldırıyor gözlerini, dik dik bakıyor:

— Biz de hayırlı bir iş için geldin sandık. İstanbul'dan birini bekliyoruz da. Seni lacivertli görünce... Her neyse.

Bir mars o, iki mars bir oyun ben. Kalkıp dışarı çıkıyorum. Sık sık arkama bakıyorum yürürken. Gelen yok."

III

Kız, ceviz ağacının altındaydı. Beyaz bir başörtü bağlamıştı başına. Aydın, uzun süre tanıyamadı onu. Yüzü, aklında kaldığı gibi değildi. Bacağı sakat olmasa, sanki başka biriydi. Ağlamaktan gözleri şişmişti.

— Son mektubunu ağabeyimler yakaladılar, diye girdi söze. Çabuk git buradan. Söyledim, aramızda bir şey yok, yalnızca mektuplaşıyoruz dedim, inanmadılar.

Aydın ceketini koluna aldı, şaşkınlık, çaresizlik içinde ağacın gölge yerine çöktü. Kız, başörtüsünü çıkardı, onun altına serdi. Kolları çürük içindeydi ama yakınma yoktu sesinde. Yazgısını kabullenmiş gibiydi.

Sustular. Bu olay çıkmamış olsa, konuşacakları bir şey yoktu zaten. Mektupla konuşmaya alışkındılar.

Aydın'ın gölgeyi kollayıp her kımıldayışında, kız da kalkıyor, başörtüsünü onun altına seriyordu.

— Akşama seni yemeğe bekliyorlar, dedi sonunda. İstemiyorsan gelme sakın. Seni zorlamak aklımın ucundan geçmez.

Aydın, ardından başörtüsüyle koşuşturan bu topal kızcağıza baktı:

— Neden gelmeyeyim? dedi kesin bir sesle. Nasılsa bir gece kalacaktım Kırkağaç'ta. İznim var. Gelir anlatırım durumu seninkilere. Çekinecek ne var? Elimi bile değdirmedim ki sana.

O eski gündekine benzer bir yalaz geçti kızın yüzünden:

— Seviyor musun beni hâlâ?

Aydın, mektuplarda söylemeye alışmıştı nasılsa. Bir eksik, bir fazla ne farkederdi?

— Seviyorum tabii, dedi.

IV

"Tam bir zengin sofrasıydı yenge. Hani bir kuşsütü eksik dediklerinden. Kız giyinmiş, süslenmiş, boyanmış. Beline bir çiçek de takmış. Öğlenki o ağlamaklı, zavallı kız nerede, bu nerede?

Kahvede tavla oynadığım delikanlı, ağabeyiymiş meğer, ordan benzetmişim. Kadehini kaldırırken güldü bana:

— Yamansın abi, dedi. Ağzından alamadık bir türlü. Güzel ama. Erkek adam sır vermemeli. Aferin.

İçki şişeleri, yemekler birbirini izliyor. Bir gevşekliğe girmişim ki aklın durur. Çaresizim. Kıstırılmışım.

Ansızın babaları karışıyor söze:

— Ne iş yapıyordun sen oğul?

— Garsonum Kumkapı'da, diye atılıyorum telaşla. (Nedense bu garsonluk dalgasını tutmayacaklarına güveniyorum.)

— Sermaye vereyim sana, diyor. Kendi dükkânını aç. Benim küçük oğlan boşta. Al onu da yanına, adam et.

Sözlerin gidişini kavrayamıyorum. Boyuna alnımı oğuşturuyorum.

— Teşekkür ederim ama, diyorum, işimden hoşnutum şimdilik. Kimseye borçlanmak da istemem.

Kız ayağa fırlıyor ansızın, mutfağa anasına yardıma koşuyor.

— Açık konuşalım, kızımız kusurludur, diyor baba fısıldarcasına. Bunu borç kabul etme. Hem kızım seviyor seni.

Bir daha gelmeyecek bir an bu, biliyorum. Ya şimdi konuşurum, ya hiç. Bir daha ele geçmez. Doğru sözcükleri bulmaya çabalıyorum:

— Kusuru önemli değil, diyorum, iyi bir kız, yalnız ben hiç...

— Aferin oğlum, diye kesiyor sözümü, (sırtıma vuruyor), ben de bunu beklerdim senin gibi onurlu bir delikanlıdan.

Kalkıyor.

Kızına sesleniyor.

İki altın halka çıkarıyor cebinden. Elimi yakalıyor.

Kıza bakıyorum; bir şey söylesin istiyorum. Çıt yok. Gülümsüyor.

Elimi öylece uzatıyorum. Olmaz böyle şey, diyorum kendi kendime, nasılsa gerçeği anlarlar sonunda.

İnanmazsın yenge. Nikâh memurunun karşısına çıkana kadar hafife aldım işi. Bir şey çıkacaktı mutlaka. Böyle saçma iş olmazdı. Bak, beş yıl geçti aradan daha alışamadım. Bir şey çıkacak diye bekliyorum. Bu beş yılda ailece yerleştiler benim eve. Sermayeden geçtik, bir de pirinç, zeytinyağ falan yolluyoruz Kırkağaç'taki akrabalara, kendi cebimizden.

Çiçek-şapka yapmayı, entari dikmeyi hepten boşladı hanım. Bir giydiğini bir daha giymiyor. "Masrafı biraz kıssak...

Bak bu garsonluğun yoktur garantisi. Şimdi iyi güzel ama bir gün çalışamazsam tamam" desem, hemen sakatlık konusunu açıyor. Çekiliyor bir köşeye, ağlıyor. Suratı hep bir karış zaten.

Hadi acıyorum yeni baştan."

Haziran başlarıydı. Yaz suyu çıkageldi. Bahar dallarını, dağılmış yapraklarını kendine kattı. Denizlerin ölü yerlerinde harelenen mazot birikintilerini, çöpleri silip süpürdü.

Taze bir solukla geldi yaz suyu: dönemeçleri rüzgârladı, suları burgaçladı, arıttı, dolaşır kıldı.

İlkin kendi başınaydı ama kısa sürede yayıldı, dağıldı, kıyıyı sardı, etkiledi. Bir dahaki Hazirana kadar görünmemecesine.

Önce balıkçılar ayırdettiler bu gelişi. Renkli ağlarını kıyıya serip onarmaya koyuldular. Sonra kıyıdaki sıralar doldu; çocuklar bacaklarını denize soktular. Karşı kıyıyı saran buğu yer yer sıyrıldı.

Bir tankerin tok sesi çöktü suyun dibine. Havaya, bir tren düdüğünden artakalan onulmazlık duygusunu bıraktı.

Acı, kısa sessizliklerle, nokta nokta belirlendi Aydın'ın genzinde. Sonra o noktalar teker teker yandı. Aydın eğildi; sinek pislikleri, içki lekeleri, balık kılçıklarından sıvaşmış yağlarla dolu örtüyü çekti masanın üstünden, içeri gidip bir yenisini, temizini aldı, serdi. Çatal, bıçak, tabak getirdi, koydu. Çiçek getirdi bir bardağın içinde, koydu.

Birbirlerini gerçekten, bir yemek süresince bile olsa gerçekten sevecek bir kadınla bir erkek için hazırladı masayı. Durdu. Bekledi.

Temmuz 1973

Şen Ol Bayburt

bir konuk

"Yaşlandıkça kusurlar azalıyor hanım kızım, daha doğrusu biz öyle düşünüp avunuyoruz, gençlerin hoşgörüsüne sığınıp. Bak sen geleli yarım saati geçti, davranıp bir kahve pişiremedim; çene yarıştırdım. Gerekli mi kahve diyorsun? Değil belki ama öğretilmiş bir kere alışmışız. Günlerin tam içinde yaşayamayınca, olanlara akıl erdiremeyince, bunlarla oyalanıyoruz işte, kahve pişirmek, çay demlemek... Anılar da öylesine çoğalmış ki bastırıveriyorlar, günü karartıyorlar erkenden. Sen şu kadarcık, el kadar bebektin düşün, şimdi koca kadın olmuşsun.

Hatırlamazsın beni. Behçet beni götürmezdi sizin eve. Ama bir keresinde onu takside beklerken seni pencerede görmüştüm. Nişanlıydık daha o sıralar, sözlü gibi daha doğrusu. Behçet'in ailesi bilmiyor, aramız açılmamış onlarla. Para bol. Düşün, takside bekliyorum onu. O gün pek sevmiştim seni, bana bakıyormuşsun gibi gelmişti. Sonra bir de Bahriye Hanımlarda karşılaşmıştık. Halıda oturmuş, bebeğinle oynuyordun. Bahriye Hanım eksik olmasın, bana evin içini açan tek kadındı. Değil mi Behçet? Bize evini tek açan oydu, değil mi?"

Behçet Bey'in sırtı cama dönüktü. Pencereden giren ölgün ışıkta büsbütün eskimiş görünüyordu. Pervaz hiç boya görmemişti, camlar nicedir silinmemişti. Kirli camlara özgü o dolanık, halkalanarak büyüyen iç kapayıcı lekelerin berisinde ufacık bir lekeydi Behçet Bey; biraz kazınsa kendiliğinden çıkabi-

lirdi. Sanki beyaz gömleğinin yakasındaki kola ayakta tutuyordu onu, gömlek biraz daha eskise, bir kerecik daha yıkansa, ya da pencere camı biraz aralık kalsa da içeri akşam rüzgârı dalsa, yedeğinde, yeşeren otların, ilk kabak kızartmalarının, nanenin kokusunu getirip bıraksa, yaşamanın üstüne bunca varmasına dayanamayacak, yıkılıverecekti.

"Geçmiş gün canım," dedi Feride Hanım kendi sorduğu soruyu geçiştirerek. "Nereden aklında kalsın zavallının? Son günlerde hiç konuşmuyor zaten. Gücenmiş gibi bana. Çekildikçe çekildi kabuğuna. Kendi kendimle konuşmaktan yoruldum hanım kızım, insan eninde sonunda hep aynı şeyleri söylemeye başlıyor. Birini görmeyeyim, bir açılıyor çenem. Yani canını sıkarsam söyle, çekinme. Biz de genç olduk, anlarız.

Şu Behçet'i gençken görecektin sen, çok çok bir iki yıl önce. Nasıl değişti... Nerede o deli Behçet, kavgacı Behçet? Sus pus oldu. Ama yaştan değil bununki, kahırdan. Boş konuşuyorum yine, sen nereden bileceksin... El kadar çocuktun sen, kahve içiyordun Bahriye Hanımlarda. Ne tuhaf değil mi senin o gün de bugün de, biz bu hallere düşmüşken yine kahve içmen? Hem benim elimden (birazdan pişireceğim). Şaşılacak şey ama oluyor işte. Büyüyorsun, derken genç kadınsın, yanakların dolmuş. Bir de bakıyorsun bacakların pörsümüş. Yanakların en son hangi gün dolgundu, bacakların ilk hangi gün boşalmaya başladı bilemezsin ki. Değil mi Behçet? Biz de bir gün baktık ki bu odadayız. Beyazıt'ın arkalarında."

bir oda

Uzun bir sessizlik izledi. Feride Hanım önüne baktı, önden düğmeli pazen giysisinin açık kalmış bir düğmesini ilikledi; siyah başörtüsünü çekiştirdi, sonra parmaklarını incelemeye koyuldu.

Behçet Bey, konuşulanları duymamıştı bile. Oturduğu koltuğun üstünden yalnız kendisinin görebildiği birtakım kırın-

tıları topluyordu özenle. Çöp azalınca kaçıp giden bir kedinin tüylerini mi? Kumaş ipliklerini mi? Alt dudağı, yaptığı işin önemini gösterircesine sarkmıştı. Burun delikleri öylesine hızla açılıp kapanıyordu ki. Yok yok, ekmek kırıntısı değildi topladıkları, hiç değildi; bir salkımsöğüdün gölgesinde ansızın bitiveren, adını daha hiç kimsenin koymadığı kır çiçekleriydi bunlar. Onun bu büyük girişiminin yanında Feride Hanım'ın gündelik sesi, ilkyazlara karışmış bir düş olabilirdi olsa olsa. Bulanık ve önemsiz bir düş.

Karşı duvarda, ufka doğru uzayan alacalı yollarıyla bir kilim asılıydı. Arada bir dönüp saf gözlerini üstümüze diken geyiklerle kilim ceylanları da bu odanın bütün parçaları gibi insan bakışını unutmuş görünüyorlardı.

Köşede, Behçet Bey'in Darülfünun'da müderris babasından kalma kakmalı, kepenkli ağır bir yazı masası duruyordu. Cilası iyiden iyiye aşınmıştı. Bir hokkayla divit vardı masanın üstünde, birkaç anahtar, hava gazı, elektrik makbuzları, bir tığ, açılıp öylece bırakılmış bir daktilo şeridi, 1950 yılının bir yaz ayını belirleyen takvim, aygaz tüpünün başlığı, piyasaya yeni sürülen ilaçların broşürleri: kesik morlar, kanlı turuncular, yeşil. Ufacık kristal vazoya, bir akşam pazarından ucuza alınmış plastik karanfiller, tozlu güller yerleştirilmişti.

Yıllarca önce, belki evlendiklerinde, koltukların üstüne çiçekli örtüler geçirmişti Feride Hanım. Örtüler aşınıp da yırtılınca, kol yerlerine Bahçet Bey'in annesinin işlediği oyaları atıvermişti (belki de bugünlük); önce kumaş, sonra basma, sonra oyaydı koltuklar. Birinin arkasına bir toz bezi sıkıştırılmıştı.

Kırmızı kömür sobasının hemen yanındaki duvarda, sıcaktan uçları kıvrılmış bir fotoğrafta bir yerlere gitmiş bir delikanlıyla –oğulları mı? nereye? ölmüş mü?– dudakları kıpkırmızı boyalı gencecik gelin başbaşa vermişlerdi. Odadaki toz ve sidik kokusu belki de bu ölmüş ayrıntılardan çıkıyordu.

Tek canlılar, akvaryumun uğultusu içinde dönüp duran kırmızı balıklardı. Feride Hanım, onların yaşamaya ve dövüşmeye olan sıla özlemlerini gidermek için yosunları andıran plastik otlar, plastik bir dalgıç, plastik bir su değirmeni koymuştu akvaryuma. Bir yitiği daha göze alamazdı artık. Bunlar elinin altındaydılar, hiç değilse, bir yere gidemezlerdi.

Camlı kitaplık, sedirin arkasını boydan boya kaplıyordu: *Dünya Yüzünde Tarih Yaratan Simalar, Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, Kırmızı Saçlılar Cemiyeti ve Beş Portakal Çekirdeği.* Özenle ciltlenmiş, yaldızlı harflerle eski ve yeni Türkçe olarak *Naimâ Tarihi, Fleurs du Mal, Aşkın Birinci Şartı*, bir *"Bütün Dünya"* yıllığı, *Türk Soyadları, Evde Kolonya.*

Feride Hanım, kırmızılı sarılı ibrişimle bağladığı kastenyetlerini kitaplığın üstüne asmıştı.

bir ad

"İspanyol Feride".

Babası Yüzbaşı Mehmet Bey, "Çalıkuşu" romanından esinlenerek Feride adını takmış kızına dediklerine göre: asıl adı Mihrinisa'ymış.

Kızın Fransızca konuşmasını, öncü bir Türk kadını, bir öğretmen olmasını düşlemiş mutlaka.

Ne yazık ki çok yaşamadı Mehmet Bey. Karısının genç yaşta ölümünden sonra (garip bir rastlantıyla Çalıkuşu'na çok uyuyordu bu bölümler) o da öldü.

Kızı Feride'yi adıyla başbaşa bıraktı. Kötü bir romanın özeti gibi.

Feride, mahfellerdeki "tedansan"larda en yeni şarkıları söylemeye ve hemen kızarıveren, avuçları hep serin ve nemli genç teğmenlerle dansetmeye alışmıştı bu arada.

Bir çeşit öncü sayılabilirdi yani. Ama bütün öncüler gibi o da yetinmedi bu kadarıyla.

Çaylar, Taksim Sineması'nın Arap filmleri, çoban kolonyası sürünmek yetmiyordu. Günler öyle hızla geçiyordu ki.

O zaman Park Otel'de salınmayı öğrendi, Pera Palas'ta, Rejans'ta. Gözleri parlak, teni duruydu.

Cesurdu, hırslıydı: ev kadınlarının adım atamadığı barlara, pavyonlara girip çıktı. Gözlerinin, bakışlarının özünü keskinleştiren o ıslak çizgi, sesindeki boğukluk, kahkahalarındaki cam titreşimi yüzünden "İspanyol Feride" dediler ona. Kadını kadın yapan menevişi onda buldular:

O gül endam bir al şale bürünsün yürüsün
Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün

Bu ve bunun gibi beyitler Feride için yazılmıştı artık. O da yeni adını kırmızı bir şalla somutlamayı becerdi.

Menevişli gözlerine siyah sürme çekti. Ayak bileğine altın bilezik taktı. Hafifliğinden söz ettirdi; sevindi. "Bu kadarı da fazla," dedirtti.

Bu özetin içinde bazı sorular açıklamasız kaldı. Belki de Feride Hanım öyle bıraktı özellikle:

Nasıl karşılaşmıştı Behçet Bey'le? Neden bir kabzımalın ya da bir şairin Tokatlıyan'daki masasına üç yıl süreyle kurulup Beyoğlu'nu camdan gözlememişti? Üç yıl sonra bir armatör çıkagelirdi nasılsa, bir ithalatçı v.b... Adlar, meslekler değişse de masa hep onun olabilirdi.

Günün birinde, kadında kahkaha arayan bir zenginle evlenebilirdi. Damadının çocuğunu arabayla gezdirir, kızına ad takmanın gizemli geleneğini öğretirdi. Handan, Lâmia, Tendu, Reha, Süreyya gibi adlar taktırmazdı torununa. Bunların yerini yeni adlar almıştı şimdi, yeni istekler: Ebru, Esra, Arzu, Hakan, Tamer gibisinden bir ad önerirdi.

Bilinen tek şey, Behçet Bey ailesinin, bir şırfıntıyla evlendiği gerekçesiyle oğullarıyla bütün ilişkilerini kestikleriydi. "Hükümet tabibi olacağım, " diye tutturduğunda sevimli bir kaçık gözüyle bakmışlardı oğullarına. Nasılsa vazgeçerdi. Gelgelelim bu evlilik fazlaydı, bağışlanmazdı. Hainlikti düpedüz.

Behçet Bey yolunu baştan seçtiği için kimse ondan açıklama bekleyemez.

"Yaa," dedi Behçet Bey ansızın. Sürüp gelen sessizlikte, güç durumları anlatmaya yarar bir sözcük bulup çıkartmıştı belleğinden. Gözlükleriyle, yalnızca gözlükleriyle baktı: "Yaa," diye yineledi. "Küçük harf-ler vardır bü-yük harf-ler var-dır mat-baa harf-leri var-dır." Hecelerin arasına büyük uzaklıklar koyarak sürdürdü: "Ben on-ları ta-nı-ya-mıyorum hanım kı-zım ol-masa-lar iyiy-di ama var. Eli-me a-lın-ca ta-nı-ya-mıyorum."

Sesi çatladı, kırıldı. İçtenliğe doğru attığı adım, çok yormuştu onu. Gözleri yaş içindeydi.

"Kusura bakma hanım kızım, " diye atıldı Feride Hanım bir ayıbı örtercesine. "Hep aynı şeyleri söyler durur. Kuş gibi. Ama kuş insanın içini açar, değil mi? Bana sorarsan hanım kızım, baştan bellidir bunun sevince uzak düşeceği. Sen yabancı değilsin.

Evlendiğimizde söylemiştim: 'Bu hükümet tabipliği yaramayacak sana Behçet, göreceksin. Bir de beni aldın; ayıbın iki oldu. İnsanı önce kendi soyu yer bitirir, kendi cinsi yağmalar. Kaç yılın Feridesi, bilmez mi bunları?,

'Yok canım,' diyor bu gülerek. 'Sen var mısın benimle gelmeye?' diyor. Kasaba kasaba dolaşıp dertlere derman olacakmış, işçileri, köylüleri eğitecekmiş.

'İyi güzel ama,' diyorum, 'sen bir müderrisin oğluyken, köy yerlerinde dolaşmana kim inanır? Kendi insanlarını bırakmana, başkalarına gönül vermene, davana akıl erdirirler mi kolay kolay? Hem haksız mıdırlar inanmazlarsa?'

Yoksullar, zaten güç kalıyor hayatta hanım kızım, güçlükle büyüyor, güç de inanıyor o yüzden.

'Hükümet yüz değiştirip geliyor yanımıza, ağzımızı arıyor,' diyecekler diyorum buna, 'dayanamazsın. Hem bir gün görmeseler, yanlarında bir gün olmasan, kuşkuya düşerler, paşaoğlu diye anarlar seni.'

Öyle olmadı mı?

Bu bir dayanıyor ki sorma. Tek, kalsiyum iğnesi var elinde. Bir de bakkal aspirini bildiğimiz. Topluyor milleti çevresine,

boyuna anlatıyor. Herkesin çalışma hakkı varmış, hastaları iyileştirmek devletin göreviymiş. Bir gün halk akıllandığında bu haksızlıkların hesabını bir bir soracakmış.

Bakıyorum, köyden bucaktan adamlar, kadınlar, çoluk çocuklarını toparlayıp geliyorlar Behçet'in elini öpmeye. Günler iyi geçiyor. Yanıldım sanıyorum. Seviniyorum.

Ama sevinmek yasak bize. Bu, müderris babasının tek oğlu; herkes onlardan yana. Geçmişimi kurcalıyorlar, evimizi arıyorlar. Artık neye tutunurlarsa. Oradan oraya sürülüyoruz: Polatlı, Lice, Bayburt...

Niye mi gidiyorum ben hanım kızım? Sandıkları gibi, herkesin söylediği gibi konağa göz dikmemiştim evlenirken, hayır! Büyük kıtlık çekmemiştim ki hırsım büyüsün. Güvenlik, bir sığınak mı arıyordum? Babam ölmüştü ya... Değil, tam o da değil. Yalnız Behçet'i sevdim, orasını iyi biliyorum. Bana kimsenin göstermediği saygıyı gösterdi o, öfke nedir öğretti. Belki bunlar da değil tamtamına.

Galiba, güçlüklere birlikte karşı koymaya başladıktan sonra sevdik asıl birbirimizi. Yoksa, birlikte dayatabileceğimizi sezdiğimiz için mi baştan birbirimizi seçtik? Çok kafa yordum, bir türlü işin içinden çıkamadım.

Şimdi biliyorum ki aslolan vardığımız yer: birbirimizi çok sevdiğimiz. Behçet bir konuşsa benimle... Ama ağzını her açtığında bu kitap işi çıkıyor.

Ne yapayım, yoksulluktan çok korkarım. Belki hep sınırında yaşadığımızdan. Kitapları topladım bir gün, yaktım. Ateşe attım hepsini. Şu gördüklerini bıraktım yalnız. Jurnallemişler bunu: sakat işçiye sağlam raporu veriyor, milleti zehirliyor diye. Ya anası, ya amcasıdır yapan. Korktum.

O günden sonra içine kapandı. Hiç konuşmuyor. Pişman da değil. Beni düşünüyor sanırsın ama daha çok kitaplarına yanıyor besbelli. Hiç konuşmuyoruz. Gücenmişiz birbirimize."

Feride Hanım usul usul ağlıyordu; kalın bir battaniyenin altından gelir gibiydi sesi: "Ne oldu işte? Emeklilik de gitti. Tek hakkımızdı bu dünyada. Kopararak almıştık. Her şey yandığıyla kaldı."

Durdu, soluğunu boşalttı. Tutulmaz bir ağıta dönmüştü sesi.

Ansızın olanca gücüyle haykırdı:

BEHÇET BEY! DUYUYOR MUSUN DEDİĞİMİ BEHÇET? DEDİKLERİM BİR BİR ÇIKMADI MI?

SAHİPSİZ BİR KÖPEK GİBİ KALMADIN MI ORTALARDA? HA? KALMADIN MI?

Behçet Bey uzandı, karısının kolunu tuttu, sevecenlikle sıktı.

bir yemin

Feride Hanım, fırtınadan sonra yağmurla yıkanmış, arınmış bir kayaydı artık. Akşam bastırıyordu, kalkıp gidecektim. Beni neden çağırdığını söylemesi gerekiyordu.

Durdu, kendini topladı: "Mesele şu, " dedi çaresizliğin verdiği kesinlikle, "dayanmaya gücümüz kalmadı. Kahve alacak paramız bile yok. Elde avuçta ne varsa tükendi. Geçenlerde hanım kızım, birilerinden duydum... Şimdi biz ayrı olsak sözgelimi, Behçet'le boşansak yani, ben babamdan yetim aylığı alabiliyormuşum. Maddede yazılıymış diyorlar. Hani geçinemedik, beni dövdü, başka kadınlarla aldattı falan dersem, alabiliyormuşuz aylığımızı. Boşanabiliyormuşuz."

Durdu, terini sildi.

"İlk aylığımızdan avukatın parasını öderiz diye düşündük. Sonra üstbaş falan. Ama şey var. Kimseyi tanık gösteremeyiz; zaten görüşmüyoruz kimselerle. Yemin de var işin içinde. Yalana yemin. Üstelenmez. Diyecektim ki darılma gücenme yok bak, duydum ki, acaba sen..."

"Behçet Bey'in sizi dövdüğüne, sık sık terkettiğine, kocalık görevini yerine getirmediğine, size maddi manevi baskı yaptığına, aranızda baştan beri ruhi imtizaçsızlık bulunduğuna tanrı ve devlet huzurunda yemin ederim."

Mart, 1973

Dizboyu Papatyalar

I

Gece boyunca bir su aktı durdu düşünde. Bir iki kere yataktan kalktı, muslukları sıkıştırdı ama ondan değildi. Su, boyuna aktı. Odanın tavanı alçalmadı; duvarlar iki yandan baktırmadı; yatak, altından kaymadı; biri, kırmızı bir havlu tıkmadı ağzına. Tersine: soluk aldı rahatça. Nicedir alıştığı, o yüzden de bir an önce gelip gitmesini beklediği karabasanlardan nasıl uzak bir geceydi! Binlerce küçük çocuğun ayak patırtısını, evin içinde sevinçle ordan oraya koşuşturuşunu andıran su sesi kesilmedi.

Sabah kalktığında, camdan bakmak istemedi canı. Gecenin büyüsü hemen bozulacaktı. Dışarda, başkentin beylik pazar sabahı nasıl olsa. Kurşun gök, baca dumanlarını amansızca bastırır yaşayanların üstüne. Hem kahvaltı sofrası toplanacaktı daha.

Ahmet bir şeyler yemiş (peynirin bir köşesi cıvımış, reçelde ekmek kırıntıları var), arkadaşlarıyla sinemaya gitmiş.

Ev bomboştu. Reçel kavanozuyla kül tablalarına uzanırken Orhan'ın mektubu çarptı gözüne. Dün akşam gelmişti. Zarfı yırtmamış, gereken yerden özenle açmıştı. Kaç yıldır, kocasından gelen mektupları sabırsızlık edip yırtmadığını, usulca açtığını hesapladı Şermin. Evlendiklerinde Ahmet iki yaşında olduğuna göre, on beş yıllık evliydiler demek. Belki Orhan'ın yazacaklarını artık ezbere bildiğindendi. Bildiklerinin doğrulanacağından ürktüğündendi. Göz ucuyla baktı mektuba:

Sevgili Hanımcığım, *(böyle başlamayı özgünlük sayar Orhan)*

Salimen vasıl olduk *(böyle sürdürmeyi de)*. Dün akşam saat dokuz sularında, denize bakan şehir lokantasında Erdal'la oturup iki kadeh attık. Yemekler iyi burada, özellikle balıklar.

Sabah erkenden bankaya gittim çünkü otelde sular akmıyor. Çocuklar da beni bekliyorlarmış. Hepsiyle teker teker konuştum, hal hatır sordum. İyi insanlara benziyorlar, pürüz çıkacağını sanmıyorum. *(Bankadaki çocukların iyi insanlar oluşu, onları denetleyen Orhan'ın değerini nasıl yükseltiyor!)* Erdal, senin pilakiyi çok özlemiş Şermin. Nerde yengenin pilakisi dedi. İlk fırsatta gelecek bize.

(Şimdi işleri sıralayacaktır.)

Şermin'ciğim, benim ucuzluktan aldığım mavi gömlek var ya, hani sen yakalarını beğenmemiştin, onu Cumaya hazır eder misin? Bir iki de mendil kaynat elin değmişken. Nezleyim, çok soğuk buralar. Ha, kömür işi ne oldu? Sabri Bey'e bir telefon etseydin, ilgilenirdi. Mart falan ama kış uzun sürecek galiba.

Ev sahibi, mutfak musluğu için birini gönderdi mi yoksa sızıyor mu yine musluk? Sakın savsaklama karıcığım, on kere telefon et gerekirse. Ahmet'e de söyle derslerini boşlamasın.

(İşler bitti.)

Çok içmiyorsun değil mi Şermin? Aklım sende kalmasın diye soruyorum, yoksa gönlünce iç tabii. Cumaya görüşürüz gözlerinden öperim.

Kocan
Orhan

Not: Kupon zarfı, büfenin üstündeki kâsededir. Kesmeyi unutma. Sonra eksikleri tamamlamak daha güç oluyor.

Sevgili Orhan, diye düşündü Şermin – gözleri doldu *bir tanecik sevgili Orhan! Şimdi kim bilir hangi kıyı kahvesinde, denize en yakın, en kocaman taşın üstüne çökmüş, bir balıkçıyla konuşuyorsundur. Deniz, ağır ağır akıp gider yanınızdan. Hiç telaş yoktur. Üçünüz, büyük bir uyum içindesinizdir. Yalnız rüzgâr bozar bu uyumu arasıra. Sabah altıda kalkıp titizlikle bağladığın boyunbağın savrulur o rüzgârda; düğüm*

sağ omuzunun üstüne gelir. Geceden, otel odasında yıkayıp astığın beyaz naylon gömleğin yakası nemlidir daha, kırışıktır. Sen aldırmazsın. Giyimine özen gösteren bir müfettiş gibi konuşursun. Oysa ne bulursan geçirirsin üstüne bilirim; ama pantolonunun paçası darmış, modası geçmişmiş, ama küçük düğümler atmaktan ipe dönmüşmüş boyunbağın... Sandal renkleridir seni ilgilendiren, balık cinsleri, yaz tasarıları, sendikalar ve hisse senetleri. Yaşamdan söz eden birinin tafrası yoktur senin sesinde; doğadan kopmamış birinin usul güveni vardır. Elini kolunu hiç sallamazsın. Bir taşa "ilişmen" söz konusu bile değildir; o taşın üstünde yıllardan beri oturuyorsundur sanki, yıllarca da oturacaksındır. Deniz, böyle akıp gidecektir yanıbaşından.

Çanakkale'nin hırçın suyu, Ege'nin göz kamaştıran tuzu, Karadeniz'in yüzeydeki soğuğu, diplerde sarmalayan ılıklığı... hiçbiri önemli değildir. Çünkü tek "deniz" vardır senin sözlüğünde: denizcileri besleyen doğurgan, anaç deniz, gerisi ayrıntıdır.

O günlerde bile – balıkçı amcanın sandalında okul harçlığını çıkarmaya çalıştığın günlerde yani – kuşların kışkırtıcı çığlıklarına bir kere bile kaptırmamışsındır kendini, kalıbımı basarım. Hep önüne bakmışsındır, gözünü oltandan ayırmamışsındır. (Şimdi benimle konuşurken de hep önüne bakıyorsun.) Sonra acıktığında, ananın verdiği çıkından zeytinle ekmeği çıkarıp yemişsindir. Yavaş yavaş çiğneyerek, büyük lokmalar atarak, yediğinin tadını bile düşünmeden.

Bugün, kendi deyiminle "koskoca bir banka müfettişiyken" bile, kendi sınıfından insanlarla konuşurken, o sıcak somunu bulup çıkarmanı, bir balıkçıyla arana, ikinizin de erişebileceği bir uzaklığa yerleştirebilmeni bunlara borçlusun sevgili Orhan. Çünkü yaşamana sıkı sıkıya bağlı bir sözlükten seçersin sen kullandığın sözcükleri. Beş yüz sözcük topu topu, olsun! Varsın yaşaman kadar sınırlı olsun sözcüklerin. Sen bu yüzden tutarlısın zaten, değil mi sevgili Orhan? Ankara'ya da bu yüzden uygunsun: evindesin, güvenlisin bu kentte. Bir anlasan... Bak:

II

Kışa doğru bir akşamdı. Yağmurlar kesilmemişti daha. İşten çıkma saatlerinde, on ikilerde ve beşlerde ansızın bastıran Anka-

ra sağanağı yeni dinmişti. Islak anacaddeye taşıyordu yan sokaklar. Balıkçıların, kitapçıların, çiçekçilerin, basık terzihanelerin, depoların, berberlerin, fazla mesaiye kalmış memurlarla dolu işyerlerinin donuk ışıkları tek tek seçiliyordu caddeden. Çorap mağazalarının önünde biriken kalabalık dağılıyor, dolmuş kuyruklarına ekleniyordu usulca. Sığırcıkların sesi geliyordu.

Dolmuşa atlarken güçlük çekmişti Şermin. Kemanını bacaklarının arasına iyice sıkıştırdı. Tatile giriyorlardı o akşam. Prova dönüşü, kemanını da eve götürmek gerekmişti. Yoksa utanırdı yanında taşımaktan. Dışarda bakanlar için gülünç, özentili yine de fiyakalı bir oyuncaktı bu keman. Oysa Şermin için, kendi mutsuzluğunun elle tutulur bir simgesiydi. Bir tabuttu düpedüz. Şermin'in taşımak zorunda olduğu kendi tabutu. Ne kadar gizlese gözlerden, ne kadar geride bıraksa, bir gün kalabalığın içinde taşımak zorunda değil miydi nasılsa? Omuz verecek kaç kişi var bu tabuta? Omuz vermekten utanmayacak?

Şoför, kemana şöyle bir göz attıktan sonra yanındaki delikanlıya döndü, konuşmayı bıraktığı yerden sürdürdü. Yarın Kayseri'ye gidiyordu yedek parça aramaya, gelir miydi delikanlı? Oğlanın gırtlağından, denizi andıran kesik, hışırtılı sesler çıkıyor.

Erkekliğe yönelen bir delikanlıyı ele veren, sık sık çatlayan ses. Ahmet'le aynı yaşta olmalı. Birkaç yıldır, ansızın büyüyen ellerini kollarını nereye koyacağını kestiremiyor Ahmet. Kaşık tutarken elleri titriyor, döküveriyor şekeri üstüne. Papuçları amma da garip yerlerden deliniyor, eskiyor hemen. İki tabak makarnaya bana mısın demiyor, yutkunuyor sık sık, gözleri dalıyor. Elleriyle ayaklarının oransızlığını örtmek için midir nedir, hep ufak çatal, ufak kaşık, ufak tornavida seçiyor. Dokunduğu her şeyi bozuyor, geçtiği her yeri dağıtıyor.

Bedeninin yıldan yıla değişen boyutlarına ayak uyduramıyor bir türlü. Geçen yılki kavanozu bu yılın elleriyle açarken kapağı kırıveriyor, sürahiyi deviriyor kolunu uzatınca.

Onu yalnız bırakmalıyım artık, diye düşündü Şermin. *Taşıma suyla serpilmesin. Analık sevgisiyle üstüne abanmak, bencillik olacak*

bundan böyle. Yoksa ben besleneceğim ondan. Nasılsa, öz babasından çok sevdiği Orhan yanında... Arkadaşlık etme gibi özürlerle varmamalı üstüne. Bu kesin.

Şoförle konuşan delikanlı, Amasralıymış aslında. Bu sabah amcasını –şoförü– yoklamaya gelmiş Ankara'ya. Konuşulanlardan anlaşıldığına göre, Piknik'e gitmişler öğle yemeğinde. Şiş, tavuklu pilav, kremkaramel yemişler. Bira içmişler.

Delikanlı, ellerini nereye koyacağını şaşırmıştır; önce amcasının davranmasını beklemiştir: çatalla mı girişecek, kaşıkla mı? İçerlerden döne döne dış bölmeye dağılan duman halkalarını gözlemiştir. Uzun paltolarının etekleri rüzgârda savrulan gazeteciler vardır Piknik'te. O saatlerde. Puro içer, pipo içer, kahkahalar atarak taşradan gelen meslektaşlarını ağırlarlar. Günlük olayları kendi bulgularıymışcasına anlatırlar. Parti başkanlarını, küçük adlarıyla anarlar. Az bahşiş bırakırlar. Birbaşlarına kaldılar mı suskunlaşırlar ancak.

Bu delikanlı, o güleçliği, o abartılmış girişkenliği nasıl şaşkınlıkla izlemiştir kimbilir... Kapıdan itişe kakışa içeri dolan başkentli kadınlara uzun uzun bakmıştır. Başkentin çalışan kadınları ne kadar aykırı düşerler günışığına! Hele iktisadi bağımsızlığı sevgisizlikle, bencillikle karıştıranlar... Bin güçlükle sararttıkları saçları çabucak parlaklığını yitirir, göz altları torbalanır. Bu yaştaki bir oğlanın gözünde "biçimli"dirler yalnız. Memeleri yassıdır, boyunları pörsük, elleri damarlıdır. Öğle yemeklerini sandviçlerle, kebaplarla ayaküstü geçiştirirler. Bu sıkı perhizden biriken parayı, gençişi bluzlara, ekose eteklere yatırırlar. Özellikle kırk yaşından sonra, "Bir sosisli, bir ayran lütfen!" diyerek kasaya uzanırken büsbütün tizleşir sesleri. Hayır kurumlarında görev alırlar o zaman. Kulüplerde toplanıp akşamları, sanat üstüne konuşurlar. Genç aktörlerle şakalaşırlar. Gün ışığından kaçmaya başlarlar. Ne var ki Piknik'in girişinde arkadan vuran ışık, hemen ele verir onları.

Önde oturan iki karaltı, su deposunun orda indiler. Sesler kesildi bir süre. Yol ıssızlaştı. Gök açıldı tepede. Şermin camdan bakmayı sürdürdü. Orhan'la konuşmadılar.

Onlar inerken, "Ne olacak," diyordu delikanlı, "gelirim. Hem görmüş olurum Kayseri'yi. Parçayı birlikte ararız. İki gün daha kalırım."

— Yürüyelim, dedi Şermin.

— Yorulmaz mısın? Kemanla falan...

— Yoo.

— Hayır, belki yemek yapmamışsındır. Ahmet de gelir nerdeyse. Geciktik.

— Senin bir işin mi vardı yoksa? Yemekten sonra çalışmak?

— Yooo.

.....

Kopuk kopuk sözcüklerden anlatılmaz bir tedirginlik büyüdü. Öyle ki, yola bakınca, çimenlerin yağmurdan sonraki kokusunu bile duymadı Şermin; sağlıklı, budala Amerikalı çocukları gördü yalnızca. Elçilik arabaları simsiyah parladı; gözünü aldı.

Onursuz heybeler, yün çoraplar, parmaksız eldivenler, pirinç mangallar, bakır siniler, elden düşme "For Sale" çocuk arabaları, Kavaklıdere'nin iğreti, küçük dükkânlarından taşıp ucuz erkek losyonu kokan caddeye yığıldı. Bütün bu eşyaların belirgin kırmızıları birleşti, kocaman bir kırmızı oldu. *İşte!* dedi Şermin. *Geceleri ağzıma tıkılan kırmızı havluyu bu dayanılmaz ayrıntılar dokuyor!*

Bir esinti çıktı. Kavaklar bu uyarıya kulak verircesine yan yattılar. Havadaki ufacık değişmeler, doğadaki çıtırtılar, yüz katına varan bir oylumla yankılandı Şermin'in yüreğinde. Sendeledi. Bir bahçe duvarına yaslandı. Elini uzatsa, Orhan'ı yanında bulacağını biliyordu ama uzatamadı. Sustu.

.....

— Canın sıkılıyor senin, dedi Orhan ürkekçe.

— Hastalanıyorum galiba.

Gücünün çekildiğini ayırdetti Şermin.

Bir çocukla köpeği geçti yanlarından; toprak yolda ayak izleri kaldı.

— Arkadaşın yok, dedi Orhan. Yani kimseyle görüşmüyoruz. Konuştukça açılır insan diyorum, inanmıyorsun bana.

— Kimlerle görüşelim sözgelimi? Erdal'larla mı? Öbür müfettiş arkadaşlarını sevmiyorsun ki sen. Züppe buluyorsun onları.

— Arada bir çekilir canım. Önemli olan, senin insan içine çıkman. Ne böyle: evden provaya, provadan eve, evden operaya.

— Dostlarım var ama benim. Sen tanımıyorsun.

— Eve çağırmıyorsun ki onları. Suç sende. Tanıştırsaydın.

— Sevmezdin. Daha doğrusu yadırgardın. Daha da doğrusu, belki ayrı tanısaydın severdin ama artık olmaz.

— Sanatla hiç ilgilenmezmişim gibi konuşuyorsun Şermin. Seni bilmezmişim gibi.

Anlaşılmaz bir el hareketi yaptı Şermin.

— Anlatamadım. Bak: Bin kişi için keman çalan, sırasında yüz kişiye arya söyleyen, elli kişiye bale yapan kişiler onlar. Hep birlikte bitirdik okulu. Bir şeyler yapabileceğimizi sanan yetenekli öğrencilerdik (sen o dönemde tanımıyordun beni). Oysa artık biliyoruz ki –yutkundu Şermin – ne kadar çabalarsak çabalayalım, yaptığımız işin özünde yatıyor kopukluk.

– Gerçekten anlayamıyorum dediklerini, dedi Orhan yavaşça.

Anlamadığı, yüzüne yayılan çocukça şaşkınlıktan belliydi.

– Akşamlara kadar çalışıyorsunuz; yalnız ben değil, herkes öyle diyor.

– Daha iyi söylüyorsun ya, dedi Şermin bezginlik içinde. İşimi seviyorum. Hepimiz seviyoruz işimizi, o yüzden de bırakamıyoruz. Çok geç. Gençliğimizi iki üç yıla sığdırıp hızla tükettik.

– Göreceksin, dedi Orhan halktan gelme müfettişlerin tartışmasız, kesin sesiyle, Diyarbakır turnesinden sonra her şey düzelecek. İstediğin, özlediğin kalabalık için çalacaksın orada. Ama ödün vermeyeceksin elbet. Halkı, sizi anlayacak düzeye yükseltmek gerek aslında.

– Bence, dedi Şermin – gözleri doldu yine – bence, dinleyicilerimizi de burdan götürmeli otobüslere bindirip. En iyisi bu. Onlar hiç değilse alıştılar bize. Diyarbakır'da, smokini, tuvaletleri, kabartılmış saçlarıyla Ankara'daki kadronun küçüğü çıkacak nasılsa karşımıza. Nereye gitsek, onlar çıkacak. Yani demek

istiyorum ki bizim dertlerimiz ilgilendiremez seni. O kadar azız ki sayıca, acı çekenimiz o kadar az ki, ilgilenmeye değmez zaten.

III

Şermin, çıplak ayak yürüdü, bahçe kapısını açtı. Soğuğu yüzünde duydu. Ankara'nın soğuğu gelir gelir vurur ama iliklere işlemeden, yalnızca yalazlayıp geçerek, burnu ve elleri kızartarak. Yüreğe, giysilere değmeden. Bahçenin çimenleri gece boyunca kamçılanmış o ısırıcı rüzgârla.

İşte o kış-başı akşamından bu yana, her yer kar içindeydi. Ankara, Mart ayının bu son pazar günü, kapılarına zincir vurulmuş çelikten bir iş hanı gibi soğuk ve asık yüzlü.

Oysa üç ay süresince kar, temiz beyazlığıyla ne güzel örtmüştü her yanı. Öfkeleri bastırmış, coşkuları dindirmişti. Her şey, beyaz bir dalgınlıktı üç aydır. Evler de o yüzden süpürülüyordu ya boyuna. Bulaşıklar yıkanıyor, lekeli sofra örtüleri köpüren sulara bastırılıyor, boyuna eğilinip kalkılıyor, eğilinip kalkılıyor, yerlerden iplikler toplanıyor, kırıntılar süpürülüyordu. Evini dolaşılır kılmaya çabalıyordu herkes. Kış, en büyük yardımcıydı. Başkentin güneş ışığında büsbütün bürokrat duran sarı benzini gözlerden gizlemişti hiç değilse.

Ama Nisan gelmişti işte! Şermin bir bardak konyak doldurdu. Pazar sabahının ilk konyağı bu. Önünde, yeme ve içme dilimlerine bölünmüş kocaman bir gün var.

Çok çok iki hafta sonra, Samanpazarı'nın oralarda kıştan kalma bezgin bir arabacı, atını boncuklarla süsleyecek.

Çamuru elleriyle yoğurup unutulmaz kalıplar yaratan bir çamur ustası, doğadaki yeni renklere öykünecek.

Dikmen kırı, konuksever bir yüz gibi açılacak yoksulluğu içinde: BUYURUN!

Çatılardaki son karı eritmeye çabalayan küçük sokak güneşine baktıkça gözleri dolacak kişinin. "Boşuna," diyecek, "boşu-

na! Bu kent kasketini fırlatmaz havaya. Bir kerecik olsun fırlatmayacak!"

Çünkü kendiliğinden oluşmuş bir kentin doğal eğilimleri, halkının içgüdüsünü yansıtan, hemen kestirilebilen akla yakın yokuşları, çıkmaz sokakları yoktur burada. Burada her şey insan elinden çıkmıştır. İnsan zoruyla.

Evlerdeki uzun taşlıklar – hiç şaşmaz – bir muslukla son bulur mutlaka.

Eski evler bozulmuş, dağıtılmış, çok odalı lokantalar haline getirilip boğazına düşkün parti delegelerinin buyruğuna sunulmuştur. Ellerinde kaşık, tabaklarının altında garsonun sokuşturduğu peçete, çorbanın getirilmesini beklerler. Gözler saattedir.

Eskiden kalma tek tük ağaçlı yollar da, başlarına ve sonlarına taksi durakları konularak cezalandırılmışlardır başıboşluklarından ötürü.

Çünkü başkent burası. Burada her şeyi devlet kararlaştırır. İçlerine bir çığlık gibi tıkılı kalanlara yer yoktur burada!

Burası, yavaş yavaş, bin türlü güçlüğe göğüs gererek yetişenlerin, sonra da bu güçlüklerle bir daha karşılaşmamak için ellerinden her geleni yapacakların yurdudur.

Senin yerindir sevgili Orhan.

Şermin, bahçedeki sepetten birikmiş gazeteleri aldı, içeri taşıdı, sedirin üstüne yaydı. Radyoyu açtı sonra. İkinci konyağı tepeleme doldurdu. Açık bıraktığı kapıdan, rüzgâr hohladı yüzüne doğru. Ağzındaki konyak kokusu odaya yayıldı. Coşkunca içtiği bir gecenin ertesi günü birayla başlardı genellikle: kuşluk vaktine titrek gölgeler çizilirdi.

Derken iki duble konyak: gün yavaştan ısınırdı. Kış ortasında bile. Daha önce gözden kaçan, kendilerini yeterince belirleyemeyen ayrıntılar, ansızın keskinleşir konyakla, hızla büyümeye başlar, çarpık boyutlara varırlar. Kendini bıraktın mı, güne söz geçirir konyak. Rakı gibi ağırlaşıp dilin ucuna yerleşmez kolay kolay. Votka gibi ense kaslarını aşağı çekmez. Sezgileri biler yalnızca:

Bak, kemanlar nasıl genişliyor, nasıl dönüp dönüp yağıyorlar bir duygu sağnağıyla. Duyuyor. Akdeniz şarkılarına öz-

gü bir bolluk bu: bir dayanışma. Bir denizi paylaşma. Oysa bir konçertoda keman, tek başına ne kadar dayatsa kâr sayılır. Sonda olmadık gösterilere girişmesi, boğuluşunu vurgulamak içindir.

Şermin kalktı, konyak şişesini bırakırken büfedeki kâseyi gördü. Orhan'ın özenli yazısıyla üstüne "Kuponlar" yazdığı zarf, oradaydı. Aldı zarfı, sedire fırlattı. Gazeteleri açtı. Oturdu, baktı:

"Ne güzel boyuyorlar kuponlardaki evleri. Pes! Sanki dünya yeni yaratılmış. Deniz, uzaktan belli belirsiz görünüyor. Gökyüzünün mavisi bile yepyeni, el değmedik.

Orhan'ın keman çalan aydın bir karısının yanı sıra bir de böyle bir evi olsa, yazısına özen göstermek zorunda kalmazdı. Gazete sayısını azaltırdı. Çocuk istemezdi. Boşuna biriktirmiyor bu kuponları!

Her kuponun bir eve, her yeni evin yeni bir kupona, kuponlara dönüşeceğini bilmesine karşın hırsla biriktiriyor. Demek yitirebileceği şeyler çoğaldı artık. Yitirebileceği kadar çok şeyi var. Tehlikede. Bu güvenli yaşamanın bozulmaması için de her aykırılığı göze alabilir."

Birden, Şermin'in hızla akan düşünceleri kesintiye uğradı. Kuponlardan birinin yanındaki yazı gözüne çarptı.

YU PAPATYALAR... BOYU PAPATYALAR...

Gazeteyi katlandığı yerden açtı: DİZBOYU PAPATYALAR, diye okudu. Bir uçak şirketinin ya da yazlık bir otelin reklamı olsa gerek.

"...geçirmek istiyorsanız, sizi DİZBOYU PAPATYALAR..." Başı-sonu yırtılmıştı yazının.

Şermin kendini anlamaya zorladı:

Böyle anlarda hep olur. Yerinde kullanılan bir sözcük, rasgele yükselen bir şarkı, nasıl kavratır yaşamayı! Ne diyor radyodaki ses: Teamo Te. Ne demek olabilir Teamo Te? "Seni seviyorum, seni, seni, seni," gibi bir şey. Hiç usanmadan, hep yineleyerek.

Dili bilmesek bile anlıyoruz, çünkü Akdeniz'in ortak dili bu. "Dizboyu Papatyalar," anlamına da gelebilir, "Daha yığın-

la çocuk var doğurulacak, yığınla çocuk bezi, don, erkek çorabı var yıkanacak," anlamına da. "Seni seviyorum, hadi hoşça kal, bir gün o kıyı kahvesinde yanına çöküp dostça iki kadeh içebilme isteğim baskın geliyor," anlamına da...

IV

Şermin kalktı, askıdan paltosunu aldı, giydi, yürüdü; kapıyı açtı, ardından çekti.

O zaman, uzun süren bir bayram şenliğinden sonra iğreti ışıkları söndürülmüş, renkli ampulleri zafer taklarından sökülüp alınmış, yayalarının her günkü bildik adımlarına dönmüş bir anayolun duyabileceklerini duydu.

Şubat 1973

Ömür Biter Yol Biter

Kalın bir muşamba, eski kalın bir yağmurluk nasıl terler yağmurda, nasıl buğular çıkarır, içindeki yün renkleri, nasıl birbirine karışır da alacalı, hüzünlü bir şey olur. İşte tamtamına öyle ağlıyordu.

Hanın merdivenlerine ilişmiş, bir eliyle tırabzanı tutuyor, öbür elinde kırmızı bir naylon torba var. Sıkı sıkı yapışmış. SEVDİK yazıyor torbanın üstünde, bir de, arkalarındaki silik çizilmiş mağazadan hep birlikte giyinip yeni çıkan bir ana-baba-çocuk resmi var.

Kapıcı, bir saattir gözlüyor kadını. İriyarı bir kadın. Gözleri menevişli; zaten olmasa, erkek dersin. Elleri yassı, nasırlı. Sırtı kalın, boynu küt, göğüs kafesi geniş; ama meme, bel arama. Kalçaları olsa, hiç değilse "şişman karı" diyeceksin, o da yok. Çuval gibi bir gövde; biri getirip basamaklara atmış. Pazen entarisinin altına bir pantolon geçirmiş. Pabuçları sivri topuklu, uçları yenik, eski. Çok çok ağlıyor, hiç kesintisiz; ağladıkça artıyor isteği. Bunlara mı ağlıyor? Bir derdi mi var? Cengiz Bey'i aradığına göre? Cengiz Bey'le ne işi olur bunun? Adam hesap uzmanı. Kibar adam.

Ağlamaktan, etli dudaklarının çizgisi silindi. Boyanmaktan, silinmekten rengi kaçmış boz bir leke oldu ağzı.

Daha tuhafı, kendi kendine konuşuyor boyuna, söyleniyor. Hem soruyor, hem karşılığını kendi yapıştırıyor hemen:

— Geldin de ne oldu? diye sordu kendi kendine. Bulamadın işte.

— Olsun, beklerim, diye yanıtladı kendini öfkeyle.

— Aklın tam değil senin kızım. Herkes söylüyor ya. Kalk Sarıyer'den Yeşilköy'e git, oradan Gaziosmanpaşa'ya, sonra gel Karaköy'de bekle dur. Herif ne diyecek gece?

— Olsun, bir dayak daha yerim. Yoo niye yiyeyim? Dönmem eve, anamda kaldım derim.

— İnanır mı? Seni kimselerin barındırmayacağını bilir. Ondan değil mi tafrası? "Üvey ablana git, ben seni gelir alırım Pazara" diyor. Gidiyorsun. Ne oluyor? O akşam dışarda işleri varmış, dönüyorsun kös kös eve. En küçük bir şey olsa, basıyor dayağı.

— Annemin eli ayağı tutmuyor, yerleri sildim, evini temizledim, derim. Hem başka şeyler de söylüyor herif arasıra. Güzel sözler edip gönlümü almıyor mu? "Allah var bak, temiz kadınsın, idarelisin. Değdi seni meyhane köşelerinden kurtarmama, kızına sahip çıkmama... İyi bakıyorsun bana, Allah var. Bankaya senin adına hesap açtırdım. Unutma, ben öldükten sonra kimseler gözetmez senin hakkını..." Bunları demiyor mu? Gülüp kıçıma bir şaplak atmıyor mu? Şöyle, seviyormuş gibi sanki?

— Neden sevsin elin herifi seni? Sevilecek neyin var? Kim sevdi seni şimdiye kadar? On üç yaşında rejide çalışırken akşamları peşinden ayrılmayan Hasan mı? Temizliğe gittiğin doktor mu?

— Hasan'ı ben sevdim. Çocukluk. Onu katmayalım araya. Doktordan korktuğum için hayır diyemedim. Eve dönmek istemiyorum, gerisi ne olursa olsun. Hem çocuğu da aldırttı; her şey, hiç olmamış gibi oldu. Kızmıyorum artık doktora. Kimseye kızmıyorum, beni *kurtarmasınlar* artık, yeter. Bıraksınlar, yerime alışayım. Yediremiyorum.

— Herife de kızma öyleyse. Neye hırçınlaşıyorsa, onu yapma. Ne diyor? "Elin de ağır kızım senin, kafan gibi. Sinir bırakmazsın sen adamda. Bir saatte bir mendil kaynatırsın, temiz olur ama bir saat sürer. Şöyle karşıma geçip bir kadeh bir şey atmazsın."

— Ne yapayım ama? Unuttum içmeyi. Sonra karşısına otursam ne olacak? Herif sabahtan başlıyor vermuta. Vermut yoksa, likör. Mobilyacılar hep böyleymiş. Akşam geldiğinde

bir şeyi görecek hali mi kalıyor? Dönüyor kıçını, uyuyuveriyor. Mezeler hazırlasam ufak ufak, kızartma, Amerikan salatası, küçük köfte falan belki, ama herifin istediği bir tas çorba.

— Daha iyi ya, kolay, uğraşma istemez.

— Alışmamışım. Değiştiremiyorum kendimi.

— Alamanya'ya nasıl alışacaksın peki? Kızının evine?

— Orası son yerim benim. *(Bak, senden başka kimsem yok abla.)* Kızım çağırıyor beni. "Gel anne," diyor, "gel de torununa bak. Bırak o sarhoşu; son günlerin rahat geçsin burada." Gelmem mi kızım? Gelmem mi yavrum? Sen beni çağırırsın da gelmem mi? Azıcık sık dişini. Bana güven sen. Ne yapıp yapıp gelirim. Kreşlere verme çocuğunu. Zaten kocan Alman; verme. Ben bilmem mi anasız büyümenin zorluğunu? Dediler ki bana, anam ben bir yaşındayken bir herife kaçmış. Babam, sırf bana baksın diye o cadıyla evlenmiş. Ama olmadı işte, çalıştırdılar, okutmadılar beni.

— Senin aklın yarım kızım, ondan okutmadılar, okuyamazdın ki.

— Belki doğrudur *abla*. Yediremiyorum kendime. Anamın kaçışını, beni bırakışını da yediremiyorum aynen. Bir ana, el kadar kızını sevmesin... Yavrum bekle, Cengiz Bey işi bir düzeltsin, geleceğim yanına.

— Sen kızı bırak şimdi, benimle, *ablanla* konuş. Bugün neden gittin ananı görmeye, bunca yıl sonra?

— Daha kızımın mektubunu alınca düşmüştü anam aklıma. Belki o da çağırıyordur beni, dedim. Gitmeden bir helallaşalım dedim.

— Ne oldu peki?

— Kalktım önce Yeşilköy'e gittim, *abla*. Anamın o kaçtığı adamdan olan çocuğu Yeşilköy'de havaalanında çalışıyormuş. Adresi ondan alayım dedim. Yüreğim gümgüm atıyor. Atladım minibüse, kardeşimin oraya gidiyorum. Kardeşim sayılır ne olsa, ana bir.

Adam iyi karşıladı beni hakçası. Benden iki yaş kadar küçük, elli civarında. O okuyabilmiş. Gaziosmanpaşa'daymış ev. Sokağın adını yazdı, köşedeki bakkalı bile çizdi ki bulabileyim, şaşırmayayım.

Yolda, bir tatlıcıdan anama baklava aldım. Almanya'ya gidiyorum ya.

İhtiyar bir kadın açtı kapıyı.

— Kimsin? dedi.

— Müzeyyen, anacığım, dedim, atıldım kollarına. O da sarıldı bana, gözleri doldu.

— Neden geldin? dedi birden. Korkmuş gibiydi.

— Hiiç, dedim, Almanya'ya gidiyorum. Kızımın yanına. Oralar da burası gibi pahalıymış. Bebeğine bakacağım.

— Evlendi demek kızın! dedi içini çekerek. Zaman nasıl geçiyor.

Gitti, terlik getirip ayağıma uzattı; demek gece kalabileceğim burada. Cengiz Bey'i yarın görürüm artık.

— Buyur dedi, buyur içeri Müzeyyen.

— Bir Alman'la evlendi. Bizim lokantada tanışmışlardı, dedim.

— Adı ne kızının?

— Mübeccel anacağım, dedim. Senin adını verdikti.

— Sağol kızım, dedi. Adresimi nereden buldun peki?

— Fikret Bey verdi, dedim.

— Bu Fikret de bir tuhaf oldu.

İki yaşlı kadın neler konuşur, onları konuştuk işte.

— Hadi gülegüle, dedi sonra. Yolun uzun. Dönüşünde belki görüşürüz yine.

— Bak bacı, Cengiz Bey işte! dedi kapıcı.

— Peki hanımefendi, ama baştan anlatsanız, dedim.

— Karıştırıyorum, değil mi Cengiz Bey? Aklım yarımdır zaten.

— Yoo, siz anlatın, rahatça şöyle.

— Efendim, temizliğe gittiğim doktorun çalıştığı handa bir çaycı vardı, geceleri küçük bir meyhane işletirmiş. Beni hizmetçilikten kurtarmak istedi adamcağız, iyi yemek yaptığımı duymuş doktordan, daha doğrusu doktor bey söylemiş kendileri.

— O bey de sizin, kendisinin yanında çalışmanızı istemiş anladığıma göre. Meze hazırlamanızı falan.

— Evet efendim. Meze hazırlıyordum.

— Yani lokantaya ortak bir durumunuz yoktu.

— Yok efendim, kimse ortak olamazdı ki, hepbirlikte yiyip içiyorduk, garson vardı bir tane, boğaz tokluğuna çalışıyordu. Müşteriler borç takıp gidiyorlardı da yine ses çıkarmıyorduk.

— Sonra o beyle evlenmişsiniz galiba.

— Evet efendim. Bir de kızımız oldu, Mübeccel. Şimdi Almanya'da.

— Peki eski kocanız nerede? Yani nereden bulabiliriz?

— Bir akşam gelmedi efendim, sonra hiç gelmedi. Kayıplara karıştı. Ben yeniden evlendim. Bir mobilyacıyla.

— Peki Müzeyyen Hanım, siz o ara hiç imza verdiniz mi? Hatırlamaya çalışın lütfen. Lokantanın sahibi olarak?

— Kocam kaybolunca hesaplar benden arandı tabii. Belki vermişimdir.

— Beyanname verilmemiş, vergi ödenmemiş. Almanya'ya gitmek için başvurduğunuzda çıkmış ortaya bunlar. Elli bin liraya yakın vergi borcunuz var, öyle görünüyor. Ödemeden çıkamazsınız yurt dışına.

— Ama neyle ödeyeceğim? Hiçbir şeyim yok ki benim. Sorsunlar.

Ağlamaya başlamıştı yine:

— Sizin için fakir babası dediler Cengiz Bey, bir yol yok mu?

— Ankara'ya gideceğiz, dedi Cengiz. Danışacağız dostlara, sorup soruşturacağız. Siz de geleceksiniz benimle.

— Gazenfer'e bilet alayım bu akşam için. İki kişilik.

— Beyefendi biliyor mu? Yani gideceğinizi? Şimdiki eşiniz?

— İzin verdi efendim. Gözün arkada kalmasın, dedi.

— Siz izin verdiğine inanıyor musunuz? Sonra bir şey çıkmasın?

— Yoo çıkmaz, ev onun; geç geliyor zaten bir aydan beri.

— Öyleyse gidelim hemen. Eski arkadaşları bulalım. Belki de Bakanlar Kurulu'ndan karar çıkartırız. Şunu unutmayın yalnız, hanımefendi. Bu, biraz da benim işim oldu. Yalnız sizin adınıza uğraşmıyorum yani. Yol paralarını bölüşürüz. Sonra ödersiniz bana. Kazandığımızda. Almanya'dan yollarsınız.

— Her ay yollarım, her ay ne isterseniz yollarım.

Çünkü aklım yarımdır benim Cengiz Bey kardeşim. Her ay yollamazsam unuturum.

— Ben eve bir telefon edeyim, dedi Cengiz. Haber vereyim.

— Bir şey soracaktım Cengiz Bey kardeşim. Şey... ayıp olacak ama. Bezmişim ben anladınız mı? Devlet beni koyvermezse dışarı, torunuma bakamayacaksam, bir vesika versin bari diyecektim. Uzun sürer, o kadar parayı hiç toplayamam bu yaşta, ama belki bir kısmını, hani bağışlatacak kadarını...

Mart 1974

Limanda

I

Meliha Hanımın tekbaşına yaşadığı ev burası. Ağaçlar, bahçeye girişi engelliyor sanki, girmeye kalkışanın karşısına dikiliyorlar. Önceleri bakılmış, gözetilmiş ağaçlar bunlar: bol bol sulanmış kızıl japon çınarları, telli kavak, şu iki çam. Ama – galiba – sonraları, eve dışardan gelenler azaldıkta, hep aynı iki gözün seyrine katlanmaktan usanmışlar. Sarmaşık, tepeden kuşatmış onları, lükstrümler yolla aralarına bir çit çekmiş. Ses çıkarmamışlar. Zamanla, bu aşılmaz çitin üstünden yol kıyısındaki yabanıl böğürtlen dalları uzayıp dolanarak, acayip boyutlara ulaşarak sarkmışlar içeri. Karanlık büsbütün çökmüş.

Demek ilk o günlerde kökler, obur bir tutkuyla sömürmeye başlamışlar diplerindeki gölgeli toprağı; tedirgin, alacalı renklerini, rüzgârda sallanırken deniz seslerini ondan almışlar. Besbelli ta derinlerde bir yerde, hızla denize doğru sürükleniyor çaresiz, içi çekilmiş toprak – yere basarken başın dönmesi bundan – onun çaresizliğiyle beslenen azman bitkilerse tek tek göğe yükseliyor, yanlara doğru kibirli dallar sürüyorlar. Uçlarından görünen gök duru sarı, iç açıcı ama uzak, çok uzak, sisli.

Umutsuzluktan serpilmiş bahçeler bunlar. En yakın böyle tanımlanabilir. En yakın. Olup bitenlere.

İzzet, bavulunu telli kavağın dibine bıraktı, bir soluk aldı.

"Belki de değil. Belki de tam tersi. Umutlu bir geleceği müştuluyor bu bahçeler. Unutmamalıyım ki geçkin bir aktörün gözüyle bakıyorum her şeye artık. İzlenimlerim, çağı bitmiş bir Yeşilçam jönünün sağlıksız izlenimleri. Güvensiz, korku yüklü, çarpık. Ayrıntılara düşkünlüğü bu yüzden. Ancak ayrıntılara kayarak, felaketlere sığınarak gülünç olmaktan kurtulabilir. Hem de hiç yeri değilken..."

Oysa ne iyiydi. Minibüsten indin mi, kıyıya giden toprak yola sapıyordun. Bir kır kahvesi vardı kavşakta. Rüzgâr orada ikiye bölünüyordu. Yukarlardaki köye tırmanan yol esintisizdi. İki yanda, ekicileri gibi sarışın, suskun günebakanlar sarılanmıştı. Yörük çiçekler. Bahçelievlere, kıyıya inen yoldaysa toz bulutları savruluyordu. Günbatımında, son bir hışımla kıyıya koşmuştu rüzgâr. İşte denizin yüzeyi, tüyleri tersine okşanmış kedi sırtı gibi tarazlanmıştı. Yalnız rüzgârın uğultusu duyuluyordu. Ne kahkaha, ne küfür, ne tren düdüğü, ne zar sesi. Alışıldık bir dinlenme yeri değil burası. Yazın üç aylık dinginliğini satın alabilecek güçteki yüksek bürokratlar, babalarından memurluğu devralan soylular, eskiler çekilmiş bu sığınağa. Toprak yolda top oynayan, bahçe duvarlarına oturup şarkılar mırıldanan, giyime özen göstermemeye özenen kızlarla oğlanlardan belli.

Bahçelievler belli aralarla dizilmiş; sebze bahçeleri saygılı birer bağlantı gibi arada: "Komşuluk hakkı, orası öyle ama ne sizin gürültünüz bize, ne bizimki size. Şurada üç ay... Meyveleri koparabilirsiniz."

Evler sahiplerini eleveriyor. Hem de en umulmadık anda. Hele bahçeler. Yoksa delişmen ortancalar, mora kesmiş zakkumlar neden coşku değil de anlatılmaz bir bırakılmışlık duygusu uyandırsın, böyle? Elle tutulur bir iğretilik. Ancak zamanla çözülebilir nedeni. Güneş bile eski resimlerdeki gibi kıpkırmızı, yusyuvarlak; artık kırmızlığıyla ısıtıyor yalnız.

Derken çatlayan bir yelkeni andıran bir ses duyuldu. Rüzgâr ansızın dindi. Evlerin sahipleri, sözleşmişçesine, aynı anda bahçelerine çıktılar; sebzelerin, meyvelerin, çiçeklerin aralarına uzattıkları hortumlara su verdiler musluklardan. Güneşte kal-

mış hortumlardan çıkan ılık suyun buğusu sardı ortalığı; yeşil domateslerin, eriklerin, ekşi elmanın, yaban nanesinin ve bir kere değildi mi hep elde kalan bütün o yabanıl, o ham şeylerin adsız kokusu. Sesler yine kesildi.

İzzet, kapıyı çalmak zorundaydı. Birazdan Meliha Hanım da çıkar, bahçesini sulamaya. Acaba söylemişler miydi geleceğini? Gelmese miydi? Tanımadığı biri. Aslında, kimse doğru dürüst tanımıyormuş Meliha Hanım'ı. Denilenlere göre altmış yaşındaymış. Kocası dört beş yıl önce ölmüş. Emekli öğretmenmiş. Ama hangisi? Meliha Hanım mı, kocası mı? Orası pek anlaşılmadı konuşma sırasında. Kimselerle görüşmezmiş, komşularına gidip gelmezmiş. Ankara'daki evini gören olmamış. Ama yazlıkta çok candan davranırmış konuk gelenlere. Akşamları taraçasında rakı içermiş. Kendisine gelinsin istermiş, gitmezmiş kimselere. Çelişkilerle dolu garip bir kadınmış. Canlı, alımlı. Gençliğinde çok güzelmiş, yalnız geçmişini kimse bilmiyor.

II

– Siz misiniz İzzet Bey, efem? dedi tatlı bir ses.

İzzet suçüstü yakalanmışçasına kızardı.

– Evet efendim, dedi. Meliha Hanım?

– Buyurun canım, girin içeri. Artık umudu kesmiştim geleceğinizden. Yarın bekliyordum. Buyurun canım, buyurun.

Meliha Hanım önden yürüdü. Basamakları çıktı. Taraçayı yıkıyormuş. Ayakları çıplaktı. Gerçekten altmış yaşlarındaydı. Ama çok uzun bir süre bu yaşta kalacakmışçasına rahat, canlı, alışkındı yaşına. Bacakları ince, düzgündü. Saçlarını çiğ sarı bir kurdeleyle sıkıp ensesinden toplamıştı. Dağınık lüleler, boğumdan kurtulan ince, kıvırcık teller terli alnına yapışmıştı. Derin çizgilerle yarılmış boynu, ensesi, kolsuz giysisinden taşan boşalmış kolaltları bile inanılmaz duruluktaydı. Beyazdı. Gözleri belirsiz, uçuktu. Saçlarından ayaklarına kadar üstündeki her renk, kendi rengiydi; edinilmiş hiçbir şeyi yoktu. Yumuşak kızıl, uçuk mavi, yanık sarı.

Rumelili miydi? Ege'yi, Adaları, Rumeli'yi bilenler, damakta hep aynı harı bırakan keskin acıları sevmediklerine göre... Bu acısız baharat, kadınlara özgü bu dişi sakız kokusu, Rumeli'nindir. Acı, yalazlayıp geçer, bilirler, yeşilliklerin baharıysa kalır. Nane yanar, kekik tüter, kişniş durur. Sumağın kızılına karışıp girerler alacalı, çeşnili aşlara: yoğurtsuz, limonlu.

Döndü Meliha Hanım:

– Başka çantanız falan var mıydı İzzet Bey efem? Taşınacak bir şeyiniz var mı? Yatağınızı hazır ettim. Askılar eksikse söylersiniz efem, askı bol. Yemekten önce şöyle bir su dökünmek isterseniz geçin banyoya. Bir kahve?

– Zahmet etmeyin, dedi İzzet kızararak, böyle yoracağımı bilsem hiç...

– Ne yorgunluğu canım? diye atıldı Meliha Hanım. Eş-dost da gelmeyecek olsa, sıkıntıdan boğulacağız bu in cin ayağı değmeyen yerde.

– Az şekerli olsun, dedi İzzet.

– O zamana kadar taraça da kurur. Yemeği orada yeriz. Yalnız bir işiniz, sözünüz varsa İzzet Bey efem, söyleyin. Gücenirim yoksa. Baha Bey, film çekimi için geleceğinizi söylemişti. Yani arkadaşlarınız geldilerse, bir söz falan vardıysa...

– Çekim için yarın gelecekler, dedi İzzet. Bu akşam serbestim. Sizin için yorucu olmazsa yani, taraçada...

– Mezeleri hazırladım bile dedi Meliha Hanım. Taraçayı ondan yıkadım. (Bir süre durdu.) Benim gibi uzun zaman insan içine çıkmayanlar, söze nerden başlanacağını, nasıl girileceğini falan unutuyorlar. Şimdi ne gereği vardı söylemenin yemek hazırladığımı, değil mi efem? Zorunda bırakmak gibi oldu sizi. Kusura bakmayın.

İzzet, sıcak günün yorgunluğunu silip atan bir serinlik duydu. Ancak kadınlarda – o da çok azında – rastlanan bir beceri var Meliha Hanım'da. İki üç sözle açıklayabiliyor kendini. Hiç hazırlanmadan, kendiliğinden. Sanki yıllar öncesine dayalı bir dostluk var da onu yaşıyor birden, üstüne varmadan sağlamlaştırıyor, öyle ki, geçmişi olmasa da garip bir zenginliği, yoğunluğu üstleniyor bu dostluk, ister istemez paylaşılıyor; bir

sedirde, bir odada, bir limanda hep kalma, hep kalma isteği veriyor...

– Siz de söylemeseydiniz hazırladığınızı, dedi İzzet gülerek, ben de yemek konusunu ilk gördüğüm birine açamayacağıma göre, başbaşa yiyemeyecektik demek.

"Birşeylerden kurtuluyorum galiba. Kabuklardan. Alışkanlıklarımdan. Bu tümceyi alışkanlıkla söyledim, hiç düşünmeden. Temiz, söylenmemiş ne kaldı ki geriye? Yeni?

Pis arka sokaklar, izbe yazıhaneler, haraççı kahveleri, önce acınan, sonra alışılan, beslenmemiş figüran kızlar, onların balo sahnelerine uygun gece elbiseleri, yılların tutkulu yıldız adayları, sonra adlarına raslanılmayanlar, nerede olduğu bilinmeyenler, bir gün ölümleri duyulanlar, her yerde iğfal edilmeye hazır bekleyenler, onlarla ortak çalışanlar, toy fotoğrafçılar, hin gazeteciler, bu pazarlıklar için yaptırılan otel lobileri, viski kadehleri, anlayışlı kâtipler, uzak yollarda pusu kurmuş altın dişli motel sahipleri, kiri örten mum ışığıyla balık lokantaları. Birbirini dipten besleyen çirkef çukurları: yirmi yıllık bir yaşamanın tutarı. Temiz ne kalmış ki"?

Ama altmış yaşında bile burnunu kız çocukları gibi karıştırabilen bir kadına söylendiğinde ilk anlamını kazanıyordu "başbaşa yemek", ilk akıl edilişindeki içten anlamı.

– Yalnız ben patlıcanlara limon sürmeyi unuttum karışıklığa geldi İzzet Bey, dedi Meliha Hanım bağışlanmaz bir suç işlemişçesine. Tadı fena değişi de rengi kara olacak salatanın. Bir de şey: ekmeğimiz az.

– Ben gider alırım, gerekirse dedi İzzet. Siz şu süpürgeyi bırakın elinizden. Kahve için de geç artık.

– Bir de entari geçireyim üstüme değil mi efem? Serinlik çıktı.

Taşlığın öte ucuna doğru yürüdü. Pembe basma giysisinin altından siyah dantel bir gömlek sarkıyordu.

O gidince İzzet gözden geçirdi odayı, Meliha Hanım'la ilgili ipucu aradı. Çiçekli örtüsü, renkli yastıklarıyla tam bir İstanbul-evi sediri duruyordu taraçaya açılan camın önünde. Kö-

şedeki buzdolabının üstüne güneş gözlüğü, iğne iplik, güneş yağı ve kapaksız ilaç tüpleri gelişigüzel atılmıştı. Yemek masasının durması gereken yere, hasırları aşınmış dört iskemle dizilmişti. Masa, hep taraçadaydı demek. Meliha Hanım yemeklerini orda yiyor, radyosunu orda dinliyor, ütüyü orda yapıyordu. Biraz önce de ütü yapmış besbelli. Sediri yana çekmişti azıcık; gece lambası prizde değildi.

Yıllardır kendi işini kendi görmeye alışkın bir erkek nasıl titiz olur, bilirdi İzzet. Tablalar hemen dökülmelidir, gömleklerle çoraplar geceden ıslatılmalı, bardaklar çalkalanmalı, yumurta sahanları hemen suya tutulmalıdır. Bir aksatıldı mı bunlar, işe nereden başlanacağı kestirilemez çünkü.

Oysa bu oda, ütü sonrasının ılıklığı, buğusu, güvenli dağınıklığı içindeydi. Ağaçlar usulca sallanıyordu dışarda.

"Meliha Hanım'ın rakı içtiği doğru. Emekli öğretmen olamaz. Kesin bildiğim tek şey: Limandayım."

III

İki saat kadar önce Bandırma'daki çay bahçesindeydi. Bandırma'nın bahçesi, büyük bir sabahçı kahvesini andırıyor. Herkes, iskemlesine asılmış, uyukluyor. Liman, durgun-deniz kokuyor. Kimseler denize bakmıyor. Görkemli, alımlı bir liman değil burası. Adları yolculuk özlemi uyandıran, yabancı duygular çağrıştıran süslü gemiler yok burada.

Elleri kolları kızıl çillerle kaplı, gözlüklü, zengin, cılız, Avrupalı kadınlarla, kasketli, yanakları şarap kırmızısı, semirmiş Amerikalılar da görünmüyor.

Emektar gemiler doldurmuş limanı. Suyun ve buradaki bereketli toprağın güleç emekçileri, "Merhaba!" diyorlar gelene. Kasketlerini çıkarıp, "Merhaba bey!" Arabadaysalar, yana çekiyorlar öküzlerini toz çıkarmamak için. Kadınların renkli etekleri gelişigüzel uçuşuyor, rüzgârda. Gülüşüyorlar.

Pazar, aşağılara, yokuştan aşağılara doğru uzayıp serin bir çarşı oluyor. Tırmıklarını, tırpanlarını, küreklerini, at koşumla-

rını buradan alıyorlar köylüler. Gemilerden inenlere bakıyorlar şaşkın gözlerle. Alışamamışlar daha. Kıyıda durup bu denize neden bunca insanın koştuğunu kavrayamıyorlar. Çoğu, ayağını bile sokmamış büyük suya.

Kalabalık, denizi yağmalamaya koşuyor. Özel arabalar doldurmuş kıyıyı. Yolcuların çoğu küçük memur. Yabancı şirketlerde çalışanlar, İngilizceyi yeni yeni sökenler, bir üst dereceye geçenler.

Botlar, kürekleri, şortlar, deniz yatakları, toplar... Üst yanları çıplak erkekler, arabalardan inip denize bakıyorlar: "Müthiş yahu!" diyorlar karılarına, "Şuraya baksana!" Bu toprağa yeni ayak basmışçasına şaşkın herkes, yabancı, dili bağlanmış. Karılarının çarçabuk kısalttıkları etekleri görmezden geliyor ev erkekleri; haylazlığından yakındıkları oğullarına sevecenlikle bakıyorlar: ergenlik çağı ne olsa... Çünkü yaz bu. Gereğince yaşanmalı ki anlatılsın kış boyunca: tatil köyleri, kampingler, karpuzun en ucuzu nerdeydi, boğma rakıyı nerden getirtmeli...

"Aslında bunlardan kaçmıştım galiba. Yaşlı sayılmam daha ama yorgunum çok. Baha Bey'in dediğine göre, dibindeki çakılları bile seçilen bir havuz varmış motelde. 'Ucuz ve şirin'miş. Belki bu basmakalıp sözlerden kaçmıştım. Kendi çevremden. Kocası ya da kendisi – kim olursa olsun – emekli öğretmen, sessiz, kendi başına rakı içen bir Meliha Hanım'a sığınmam bundandı. Evinin bir odasını güvendiği kişilere pansiyon veriyormuş. Sıkışınca. Yani para verebileceğime göre, dostluk kurma zorunda da değildim. Kimseyle. Yorgundum çok. Canım sıkılıyordu; bir kavga sahnesi var senaryoda, ondan.

Senaryo gereği, fabrikatörüm. Güzel bir kızım var (yeniyetme yıldız adaylarından biri). İşçilerimden birine âşık oluyor. Ben önce istemiyorum, karşı koyuyorum. Ama beceriksizim. Bir fular var boynumda kavga sırasında. İşçi, beni altediyor tabii, kızımı alıyor sonunda. Yine de tatlıya bağlanıyor iş. Ben yola geliyorum, onu genel müdür yapıyorum, işçileri fabrikanın kârına ortak ediyorum. Fabrikanın önünde kızım gelinlikle, hepbirlikte balonlar uçuruyoruz, güvercinler uçuruyoruz.

Beni asıl sıkan... Kavga sahnesinde "Babalık" diyor işçi bana. Bağlayıcı bir söz bu, yaşımı belirleyen bir söz. Artık kullanılamaya-

cak, dertop edilmiş bir afiş olduğumu. Üstelik tam bahçe sinemalarının malı olmuşken. Artık yalnızca orada, geçkin patronu döven genç işçi benken. İlk filmlerim. (İlk oyun hep bu, değişmiyor.) Arasıra kitabını okudukları yerli filmleri izleyen züppe aydınların deyimiyle tam "halkla bütünleşmişken."

Bandırma'nın çay bahçesinde genç bir kız vardı. Kızım yaşında. Utanarak yanaştı, sarı defterini uzattı. İmzaladım."

IV

— Biraz daha salata almaz mısınız, efem?

Meliha Hanım'ın omuzlarında gülkurusu yünlü bir şal: birazdan rüzgâr çıkarmış buralarda.

— Buraların gece rüzgârı kışı andırır efem, diyor kollarını püsküllerin arasından uzatarak. Evlere kapanırız. Zaten evdeyizdir ya çoğunluk, dışarı çıkamayız demek istiyorum. Yine de ben rüzgârı severim efem. Yapayalnız olmadığımı düşündürür, komşularımı, istesem onları çağırabileceğimi. Burası öyle ıssız ki. Düşünün, kooperatif kurulduğunda ilk katılanlar bizdik: kocamla ben. Kocam emekli öğretmendi, tek istediği sessizlikti. Tarihe pek düşkündü, yani geçmiş bitmiş şeylere. Çok didindi, okudu, ondan yoruldu belki. Ben hep ayakta olduğumdan anlamadım. Kışın neysem, yazın da oyum... Diyeceğim bu değil ama, tek eğlence, bahçe sinemasıydı burada, onu söyleyecektim. Geçen yıl bir filminiz geldi. Çok sevinmiştim. Kasımpaşalı... *Kasımpaşalı...* biri, bir ad, bilemiyorum şimdi.

— *Kasımpaşalı İzzet*'tir belki, dedi İzzet, ondan gelmemiştir aklınıza.

— Ne tuhaf değil mi efem? Meliha Hanım, yersiz bir şey söylemiş gibi telaşlıydı. Yani adın böyle uyması? Rasgelmesi?

— Senaryo biz çekime başlarken yazılıyordu, dedi İzzet. Sahne sahne yazılıyordu, sahne sahne çekiyorduk. Hem üzülecek bir şey yok, zaten Kasımpaşalıyımdır ben.

— Ben de Karagümrüklüyüm, dedi Meliha Hanım, güldü. Şey bakımından komşu sayılırız. Kocamla gitmiştik ilk filmi-

nize, benim gördüğüm ilk filminize. Siz –yani filmdeki genç demek istiyorum– kötü bir ağaya karşı çıkıyordunuz. Benekli bir kasketiniz vardı. Bir dakika. Evet, yüzünüz daha köşeliydi. Ama anneniz daha önemliydi. Sonunda sizler kazanıyordunuz, belki kazanmıyordunuz da öyle geliyordu. Kocam, yerli filmlere gitmezdi pek. Dostlarından duymuş, önemli bir film diye kaçırmak istemedi.

İzzet soğumaya yüztutmuş ızgara köftelere uzandı. Bir şey diyecekti ama ne demek istediğini kendi de bilmiyordu.

— Sevdiniz mi? dedi sonunda. Siz sevdiniz mi o filmi?

— Ben sinemaya gelişigüzel giderim, efem, dedi Meliha Hanım. Yani duyarak, bilerek değil. Kötü filmleri de severim efem. Kovboy filmlerini bile. O filmlerden bilmezsiniz siz – siz çünkü zaten kalabalıkların insanısınız, ünlü bir sanatçısınız, değil mi efem, bilemezsiniz–... çocuklar, semtimizin serserileri, bir de biz yaşlılar nasıl heyecanlanırız anlatamam.

— Bir oğlunuz yok mu? dedi İzzet ansızın, bir kızınız ya da?

Yakışıksız bir soru sorduğunu düşündü, utandı: Çocuğunuz olmadı mı anlamına da gelebilir.

— Çocuğumuz olmadı, dedi Meliha Hanım rahatça. Hiç düşünmedik. Kocam, demin de söyledim ya, sessizliğe öyle düşkündü ki. Oysa ben... Şey, sizin bir kızınız var, değil mi efem? Baha Bey söylemişti de.

— Annesinde. Yok sayılır bir bakıma.

— Görüyorsunuzdur sık sık?

— Pek sık değil. Uzakta olunca, alışılıyor yokluğuna.

— Ama o çocuktur, alışamaz ki efem.

"Siz bu saçmalıkları anlayamazsınız ki Meliha Hanım. Kurutemizleyicilerle, hizmetçilerle, lokanta yemekleriyle, anlayışlı kaynanalar ve süslü çocuklarla ayakta durabilen evlilikleri. Namuslu, kültürlü kızların kaça satın alındığını, kaça baştan atılabildiğini; onların boşandıktan sonra gazetelerde yayımlanan anılarını, sızlanmalarını, fotoğraflarını, sonraları gazinolara boy afişi olan fotoğraflarını ve yeni kocalarını: aktörlerin eski karılarına gözdiken toy, taşralı zenginleri.

Birbaşınıza, yaşamanın biraz dışında kalmışsınız. Konuşacak şeyimiz bile yok. Saygı duyuyorsunuz bana; gözlerinizden, sık sık otu-

rup kalkışınızdan belli, önemli buluyorsunuz beni. Oysa ben adım gibi biliyorum, buradan gitmek isteyeceğim yarın, kurtulmak, limandan gitmek, yine telefonun sesine kulak vermek. Çünkü bir gün aramasalar, korkuyorum."

— Daldınız İzzet Bey efem, dedi Meliha Hanım. Bakın şimdi aklıma geldi: bir başka filmde de kör bir kıza çiçek getiriyordunuz. Seviyordunuz onu. Sonra duvara afiş yapıştırıyordunuz. Kör kızın afişi olduğunu anlayınca koşuyordunuz, kaçıyordunuz. Çok koşuyordunuz. Uzun uzun. Hep koşuyordunuz, kaçıyordunuz, dakikalarca. Dedim ya, sinemadan anlamıyorum ben. Aklımda bir şeyler kalıyor. Bir filmde de, siz var mıydınız bilmiyorum ama çocuklar nasıl güzel koşuyorlardı bir arabanın ardından. Bir kasabadan geçiyordu galiba. *Soyguncular Şahı* gibi bir adı vardı. *Safahat Kurbanı, Uçuruma Doğru, Soysuz, Bir Fırtına Gecesi, Kanun Namına, Vatan İçin*, hepsi bir yeriyle aklımda. İyisi, kötüsü.

— Ama Arap filmleri salgını yeni bitmişti o sıralar, dedi İzzet ciddileşerek. Öte yanda da duyarlığını kavrayamadığımız Amerikan müzikalleri vardı. Yani sarıldınız belki, topluca sarıldık bir şeylere.

Meliha Hanım kalkmış, sofrayı topluyordu.

— Ne dersiniz deyin efem, bir tek şeyin bile yıllarca akılda kalması çok önemli bence.

V

"Olup bitenleri anlatamam ki size. Hakkım da yok belki. Bandırma'nın çay bahçesindeki kız çocuğunu sözgelimi! O bugün buralı bir astsubaya burun kıvırıyorsa, bunun biraz da benim yüzümden olduğunu? Hep bir şehzade, bir patron oğlu bekleyeceğini? Zaten ben gitsem bile – ki gidiyorum – yerime hep yeni bir şehzade bulunacağını. Yoksul kızları bu kere onun kurtaracağını? Aynı yalanın yıllardır, hiç bıkılmadan yinelendiğini? Halk çocuğu, halktan aldığını halka verme, halka dönük, halk değerleri gibi sözlerin bile bir sanayi olabileceğini?

Sizinle suç ortağıyız bir bakıma.

Değil mi ki on yıl önce bir sabah o kahvede, benim oturduğum iskemleye İsmail Usta oturmuştur. (Sarı defterli kızın babasıdır belki de.) İki demli çay içmiştir üst üste. Yüzünü, alan çeşmesinde yıkamıştır. Tam kalkacaktır, 'Yapı Kooperatifi'nden çağırırlar. Hatırlı adamdır İsmail Usta. Çevre köylerde tanışı boldur. Yeni yapılacak 'yazlık tesisler'e yardım etmez mi? Neden etmesin? Bölge de kalkınacak böylece. Yazlıkçılar bir, bilemedin iki ay kalacaktır. Bulgur, şeftali, domates bol; herkese yeter. Hem zaten ekilecek alanların yarısı boş. Yani dost hatırına, bölge yararına köylüler, düşük bir ücret karşılığında? Boş zamanlarında tabii... Elleri işe yatkınlaşır. Sonra büyük kentlere. Almanya'ya belki.

Şimdi biz onların kurduğu yapılarda oturuyoruz şu anda. Onlarsa gitmek zorundalar. Barınamazlar. Bilgileri az oysa. Yalnız sessizlik adlı büyük soyluluğu, onun harcının nasıl karılacağını, bahçelievlerin nasıl yapılacağını bilen usta işçiler oldular.

Ben limana gelirken, tam girerken, onlar gidiyorlardı. Anlatmak güç bu acıları, bu yaraları. Gereksiz de belki. Değil mi ki ben de gidiciyim. Kaçıcıyım."

IV

– Soruma karşılık vermediniz, dedi Meliha Hanım kırılmışçasına. Demiştim ki, bir tek inceliğin bile akılda kalması önemli. Değil mi?

– Tabii, dedi İzzet gülerek. Tabii, tabii, tabii, tabii...

Ağustos 1974

Aykırı Dal Üstüne

Yanakları daha soğumamıştı ama çok gecikmişti. Yıllar önce ölseydi, yerine alışmış olacaktı. Kalçalarında sürekli yatmaktan oluşan morlar, her gün biraz daha yayılan yaralar da açılmazdı böylece. Çok geçti artık.

Herhangi bir Nisan sabahı, yıllardır oturduğu sedirden her günkü gibi bastonuna dayanarak kalkmaya yeltendiğinde, kalkamamıştı, o kadar. Yere yuvarlanmış, korkusundan işemişti. Yaşadığını ayırdetmişti o zaman. İlk o gün. Yıllardan bu yana. Yapayalnızlığını; kibirle beslediği yapayalnızlığın bir çaresizliğe dönüşünü. Artık evlatsız ve uşaksız olduğunu. Kimbilir ne zaman, kaçta kim uğradı? Sol ayağı altında kalmıştı; bileğinin zonkladığını duyuyordu. Yattığı sidik gölünün içinde "Kurtarın beni!" diye haykırdı. "Kaldırın şuradan, kurtarın!" Kimsecikler yoktu. Ne olmuştu bütün o hizmetçilere?

Hep yatmıştı sonra. Sıcaktı, boğucuydu, Temmuzdu son günler. Esintiler, savrulan perdeler, güneşin günboyu değişen ışınları, ürpertilerin ardısıra yeni soluksuzluklar, daralmalar getiriyordu.

Güneş tam tepedeydi; bekliyordu.

Ağaçlarda yaprak kımıldamıyordu.

Bahçedeki çocuklar kahkahalarını kısıp, sessiz adımlarla geçiyorlardı odasının önünden.

Kedi yanaşmıyordu yatağına, uzaktan bakıyordu.

Ama birileri dolaşıyordu; saçını tarıyorlardı.

Pencerenin dışındaki kır görünümü de sessizdi; bekliyordu. Doğa, bir ölüm bekliyordu.

Her şey gerginde, tetikteydi. Bekleniyordu. Çok uzun sürüyordu.

Her gün öyle ufak bir yetisi tükeniyordu ki gelen yeni gün, başka bir organa ulanma olanağını buluyordu; bedeni oradan besliyordu. Sağ göz ufalıp çapaklanıp kapanırken, sol ayaktaki şiş iniveriyordu kendiliğinden. Dilini pamukçuk kaplarken kalbinin atışı hızlanıyordu. Yemek yiyemez olmuştu. Son direnme gücünü verecek serumu da alamıyordu. Yağ diye bir şey kalmamıştı bedende; kayıkayıveriyordu damarlar. Derken bir gün sonra, elinin üstünde hafifçe seğiren bir damar hırsla kapıyordu iğneyi. Birdenbire bitme, söz konusu değildi artık. Sanki gizli bir sözleşmeye girmişlerdi organlar. Kendilerini bunca yıl gözeten, hoş tutan bu bedeni, sonuna kadar ayakta tutma çabasındaydılar. Kusurları bölüşüyor, aksaklıkları sıraya bindiriyor, zamana yayıyor, çöküntüyü düz bir çizgide tutmaya çabalıyorlardı.

Onları yöneten kentsoylu bilinci ise, olanca gücüyle direniyordu. Bir çeşit artırmaya girişmişti yaşamayla. Yo hayır, ne canını, ne malını, ne kandanışı, ne hizmetçisini, ne tanıdıklarını elden çıkaracaktı! Ucuza gitmeyecekti, ne pahasına olursa olsun. En ufak ipucuna yapışıyordu sıkı sıkı:

Perdenin yeşili, yatağın altına serilen sidik kokulu muşambanın mavisi, geçmişten parlak imgeler getiriyordu. Bir başka Mayısı, ya da Temmuzu, unutulmamış bir günü...

"O Mayıs mı? Adada mıyız?" diyordu beden. Kafa suskundu. "Safiye, 'Menekşe Kokulu Yarim'i söylesin. Usulü iyidir onun. Dinleyelim. Dinleyelim ama nerdeyiz? Penceresiz bir odadayız. Her yer karanlık, böcek dolu. Aman hizmetçiler duymasın korktuğumu! Söyleme sakın.

Sen sen misin, başkası mısın? Senin ardında bir küçük vardı ailede. Çok yakınım. Kızımın kızı. Tıpatıp sana benzerdi, adı

da senin adın ama kimselere inanılmaz ki. İnandın mı, sevdin mi, başına biner insanlar. Malına göz dikerler. Bu yaşa kimseye inanmadan gelebildim. Evet o kız sen olamazsın, o da sen olamaz, çünkü küçücüktü. Hadi git ders çalış bakalım. Biftek aldılar, kanlı kanlı ye. Ye. Kim bakar bana bir de sen ölürsen? Ye ki bana bakabil...

Hizmetçileri iyi yetiştirmeli, gerisi kolay gelir. Yemeklerini bol tutacaksın, sofrana oturtmayacaksın, hep bozukluk vereceksin ellerine, biraz borçlu kalacaksın ki kaçmasınlar. Git de ki onlara, perdeleri dışarı sarkıtmadan toz almasınlar, Büyük Hanım akşam kalkıp pervazları bir bir yoklayacak, toz kalmış mı."

Başucunda iki saattir Kuran okuyan Hatçe'ye döndü: "Söylenip durma başımda. Git ekmek ıslat bari. Ya köfteye konur, ya kuşlara atılır."

*

— Yavrum yat sen, sırtın döşek görsün azıcık. Gözlerin dinlensin biraz. Çalışamazsın sonra. Hanım da diyor ya, sonra ben tek başıma nasıl kaldırırım onu? Yıkatmaz altını bana, örseleyeceğimden korkar bir yerini. Hamam tasına parmağını batırıp yoklamıyor mu suyun sıcaklığını? Demek aklı yerinde. Ölmez korkma. Git yat. Hem ben varken sana mı düşer onun başını beklemek? Kaç yıllık Hanımım o benim; kan bağı yok ki aramızda gevşesin. Kaç yıl emek verdi bana, ekmeğini yedim de et tuttum. Paramı biriktirdi de gecekondu yaptırdım. Gündeliğimi vermezdi elime. "Dursun, dursun, bende kalsın, sen evdekilere kaptırırsın," derdi. İşte yaptım gecekonduyu sonunda.

Sonracığıma, kuru köfteye yumurta koymayı, hamura sirke katmayı, yemeği yağına bırakmayı hep ondan öğrendim. Dilim düzeldi, insan içine girip konuşabildim. Daha doğrusu, kahveyi ben pişirip de Hanım salonun kapısında tepsiyi elimden alırken misafirler, "Nassın Hatçe?" dediler. Ben de, "İyiyim," dedim. Yıllar sonra, "Siz nasılsınız efendim?" dedim. "İyiyiz," dediler. "Sen nasılsın Hatçe Hanım?" Hep soruştuk böyle. Hep iyi çıktık. Bütün bunları öğrendim kapısında.

Yoksa neydim ki ben? Karnı dolu; eteğinde üç yaşında, babası bellisiz kızıyla bir taze. Kapısına vardım. Üstümde pembe pazenden yabanlık entarim vardı. Nudiye Halan vermişti. O zamanlar Suat Hanım'ın yanındaydım, orada gördü beni Halan. Konuşmuş önceden Hanım'la. "Git, alacaklar Hatçe!" dedi. Nasıl sevindim! Hanım, üç parmağını gösterdi. "Haftada üç kere" dedi, yürüdü gitti. Gerçek Hanım öyle olur.

Bak, Suat Hanım'la Nudiye Halan da senin gibi okumuş kadınlardı. Yazar dururlardı. Okurlardı ha bire, dolaplarında sürüyle entari vardı da giymezlerdi. "Çok sevdinse al Haçte!" derlerdi. O pahalı entariler benim sırtımda paralansın isterlerdi. Çay demler, fal bakardık. Ama hanım dediğin öyle olmaz. Allah kusurumu affetsin, bir yalan uydurur kaçıverirdim evlerinden erkenden. Hanım dediğin çalıştırmasını bilecek. (Benim Hanımımın bir şey kaçmaz gözünden.) Suat, doğrusu güzel tazeydi. Kocası avukatlık yapıyordu önceleri, sonra komünistlik yapmış. Gazetede resmi çıktı. Nudiye Halan için mapus yatmış, Suat Hanım için de doğru yoldan sapmış dedilerdi. İnanmadım. Çakır gözlüydü orası öyle, çakır gözlülere güven olmaz pek.

Çok üzüldüm ama adım atmadım evlerine bir daha. İçin için ağladım. Bizim damat, tütün işçisi bilirsin. Ya onu da içeri alırlarsa ben onlara gidiyorum diyerekten? Devlet bu.

Biz ancak ailecek birarada olursak tutunuruz yavrum. Ya Hanım olmasaydı başımda? Başımızda? Ben parçası oldum artık onun. Yok estağfurullah, kol bacak gibi esas bir parça değil, yanında tuttuğu bir parça. Siz, sen, Halan, Suat Hanım, ağız birliği etmiş gibi dersiniz ki, "Emeğine sahip çık! Kimse boşuna beslemiyor seni. Hem neyin var ya yitirmekten korkuyorsun?" falan... Demesi kolay. İşte o son lokmayı da yitirmek var ya, ondan korkuyorum. Belki okusaydım sizin gibi... Ama bir bu okuyamamak, bir de son lokma belası belimi büktü. Kırk yıldır harfleri gözlüyorum. Gazetelerdeki, geçtiğim yollardaki, sinema ilanlarındaki harfleri gözlüyorum. Eve gelip gizliden taklitlerini çiziyorum ama olmuyor işte. Bileğimin gücüyle her işin hakkında geldim de şu okumayı altedemedim. Dedim ki,

bu kendiliğinden, çalışıla çalışıla öğrenilmeyen, gözlemeyle kapılmayan zanaat nasıl bir iştir? Kimlere yarar? Okuyanlardan da o yüzden kaçınırım ya. Belledikleri harfler kadar kolay sanırlar her bir şeyi. Hiç sabırları yoktur. Gücenme.

Tek dayanağım Hanım'dır ister istemez. Sizi severim ama dayanağım odur. Aklı gidip gidip geliyor, kusuruna bakma yavrum. "Defol iblis! Defol yanımdan!" diye höykürüyor durup dururken. Ezan okunurken, Kuran okurken. Acaba Azrail aleyhisselam mı görünüyor diyorum, ona mı kükrüyor böyle? Sesiyle büyü yapıp toparlıyor canını ağzına, tek solukta kovuyor ölümü? Ama Azrail aleyhisselam, delikanlı suretinde görünürdü bana aybaşım kesilmeden. Geçende de "Aptullah" diye sayıkladı durdu. Yani canı yerinde daha, kopmamış.

Yoksa beni mi kovuyor, diyorum içimden. Yaşım yetmişi buldu: kullanamaz artık, haklı. Şu kırk yılda iki kere darıldıydı bana. Onları mı anıyor?

Birisinde, köye gitmiştim. Kızım Gülten'e baba aramaya. Sen şimdi şaşarsın bu işe. Evlenecekti, babası bellisiz. Ben biliyorum ama kim dinler. Öyle iyi günler geçirdik ki rahmetliylen, öyle sevdik ki birbirimizi, nikâh, nüfus vız geldi. Öleceği düşmedi bile aklıma. Hanım dedi ki o zaman, "Odu ocağı olmayan birini bul köyde," dedi. "Yaşı uygun olsun. Biraz parayla olur. On beş gün sonraki Pazartesi burda ol."

Yola düzüldük. Meğer ne uzunmuş bizim köyün yolu. Kız büyük. İyi ki bir yoksul varmış yaşı uygun, çocuksuz, mirassız. "Olur," dedi, aldı kefen paramı, kızımın babası oldu. (Şimdi aklıma geliyor da görsem tanımam garibi!) İşimiz kolaylayınca her bir şeyi unuttuk. Kızımla oyalandık biraz. Sıla özlemi ne olsa. Tarlaya gidenlerin aşını ocağı vurduk, ot topladık falan.

Geldim ki Hanım darılmış bana. Pazartesiyi kaçırdım diye. Ne dedimse anlatamadım. "Sen acıyla içli dışlı olmuşsun Hatçe," dedi. "Hiç benim gibi oturup yaşadıklarını düşünmemişsin. Şimdi elin biraz para tutunca burnun mu büyüdü?"

Alındım ama, haklıydı doğrusu. Düşünecek vakit mi oldu? Çoluk çocuk elime bakıyor. Bilemedi ki para vermese de dura-

cağım yanında. İş az çünkü, ekmek bol. Eti kendi alır, sebzeyi manav getirir. Yoksul akrabalarını koşturur gitgel işine. Çıkartır insanı çamaşırdan, bir bardak su ister; yarısını içmez, orası öyle. Tam camları silerken, gardolaptan cüzdanını getirtir. Ufak işler verir yani herkese. Herkes ayaktadır devamlı. "Sen tencerenin kapağını aç, sen pirinci süz, dök, sen ocağı harlat." Şaşardım, iş hiç bitmez. Herkes ayakta. Yetmezdik de benim kızı da isterdi arasıra dolabını düzeltmeye. Şimdi soruyor kız. "Pamuklar gibi Hanım," diyorum da seviniyor.

İkincisi de, torun sendikaya girdiğinde. O zaman iyice cezalandırdı beni. Belki haklı. Çünkü oğlan dedi ki dün, "Tabii o pamuklar gibi yatacak, " dedi. "Sen mi yatacaktın?" Sizler gibi konuşuyor bizim torun. Evdekilerle geçinemiyor pek. Söyledikleri doğru da, günaha giriyor diye korkuyoruz. Başı belaya girecek. Yine bir dal mı sürüyoruz dedin? Belki öyledir.

*

İhtiyarın solukları düzensizleşmişti. Göğsünden hırıltılar yükseliyordu. Bedeni tortop olmuş, olabildiğince küçülmüştü. Burnu sipsivriydi. Kocasından başka kimsenin görmediği çıplaklığını, makatına bir tomar pamuk sokulduğunu algılamıyordu bile.

"Al canına can kattığım," dedi Hatçe Hanım. Sesinde özverinden çok son bir sevap telaşı vardı. "Vişne suyu iç biraz. Yoksa karpuzcu Aptullah mıydı andığın için yanınca?"

İhtiyarın gözleri açıldı. "Öpün," dedi. "Öp," dedi. "Kimseyi öpmedim ben... Korkuyorum... Geliyor... Anne, bırakma beni. Anne, beni öp..." Pençeleriyle havaya tutundu.

Birden bastıran sıcakta, yüzüne doğru sallanan yelpazeyi gördü sonra. Dudakları kasıldı. "Benim," dedi. "Bütün bunlar, bu evler, buralar benim. Bu yelpaze de."

Akşam ezanıydı.

Ezan; kapıda bekleyen, yırtık giysili bir dilenciydi.

Ezan; ahşap bir yalı kapısının ansızın o dilencinin yüzüne kapanmasıydı.

Kimsenin aslını bilmediği, doğrusunu tutturamadığı bir şarkının hep yanlış söylenişi, söyleneceğiydi.

Sözcükleri kestirilemeyene, ölüme bir çağrıydı.

İhtiyarın yanakları daha soğumamıştı. Bir süre öyle sıcak kaldı.

Nisan 1974